

Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkon suunnittelu- periaatteet

Helsinki

Sisältö

Johdanto – kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkko maailman toimivimmassa kaupungissa.....	2
1. Palveluverkkosuunnittelun lähtökohdat	3
Velvoitteet	3
Tarveharkinta	4
2. Kaupungin tehtävät palveluverkkosuunnittelussa	6
Kokonaisuuden hallinta ja ohjaus	6
Mahdollistaja	7
Palvelutuottaja.....	7
3. Palveluverkkosuunnittelun viisi periaatetta	8
1. Avoimuus ja läpinäkyvyys.....	10
2. Tietopohjaisuus	11
3. Yhteiskehittäminen	12
4. Saavutettavuus	14
5. Kestävä kehitys	16
4. Palveluverkkosuunnittelun painopisteet	18
Painopiste 1: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	18
Painopiste 2: Matkailun ja vetovoiman edistäminen.....	19
Painopiste 3: Eriarvoisuuden vähentäminen.....	19
Painopiste 4: Alueiden vetovoima ja houkuttelevuus	20
Painopiste 5: Saavutettavuuden parantaminen	21
Liite 1. Keskeiset käsitteet.....	25
Olosuhteet osana palveluverkkoa.....	25
Palveluverkon suunnittelu.....	27
Liite 2. Valmisteluprojekti	30
Liite 3. Toimenpidesuositukset vuodelle 2020	36

Johdanto – kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkko maailman toimivimmassa kaupungissa

Helsinki on kasvava ja jatkuvasti muuttuva kaupunki. Väkiluku kasvaa niin Helsingissä kuin Helsingin seudulla. Väestön ikärakenne muuttuu. Vuonna 2035 sekä ikääntyneiden että vieraskielisten kuntalaisten määrä on kaksinkertainen verrattuna nykytilanteeseen. Uusia asuinalueita rakennetaan ja olemassa olevaa kaupunkirakennetta kehitetään ja täydennetään.

Helsingin uusi yleiskaava tuli voimaan 5.12.2018. Yleiskaavan lähtökohtana on ollut väestöennuste, jonka mukaan vuonna 2050 Helsingissä on noin 860 000 asukasta. Yleiskaavan myötä liikenteen solmukohtat kuten Malmi, Itäkeskus, Herttoniemi ja Kannelmäki muuttuvat uusiksi kaupunkikeskustoiksi. Joukkoliikenneyhteyksien parantaminen muuttaa sitä, mikä on lähellä ja kaukana. Kaupungin kasvu ja muutos vahvistavat myös paikallisidentiteettejä.

Helsingin kaupunginvaltuusto on asettanut strategiassa tavoitteeksi, että Helsinki on maailman toimivin kaupunki. Maailman toimivin kaupunki tarvitsee kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkon.

Tässä asiakirjassa määritellään Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnittelun periaatteet. Palveluverkko koostuu sekä siitä, **mitä** ihmiset tekevät että siitä, **missä** ihmiset tekevät. Periaateasiakirjan näkökulmana ovat kulttuuri-, liikunta-, kirjasto- ja nuorisopalvelut. Kaupunkiorganisaatiossa nämä politiikanalat kuuluvat kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan vastuualueelle, vaikka vapaa-ajan mahdollisuuksiin vaikuttavat myös kaupungin muut toimialat.

Kaupungin kasvaessa ja muuttuessa tarvitaan kaupunkilaisten tarpeisiin ja kaupunkirakenteeseen paremmin soveltuvia palveluja. Samaan aikaan tarvitaan myös enemmän palveluita. Kysymys tarpeesta on moniulotteinen ja monimutkainen, sillä kulttuurin ja vapaa-ajan palveluille ei ole olemassa selkeää, esimerkiksi lainsäädäntöön pohjautuvaa, kuntalaiskohtaista mitoitustapaa.

Helsingissä kulttuurin ja vapaa-ajan palveluja tuottavat paitsi kaupunki myös lukuisat muut toimijat yrityselämästä kansalaisjärjestöihin. Palveluverkon kehittämisessä kyse onkin paitsi siitä, mitä ja missä Helsingin kaupunki rakentaa, ylläpitää ja toteuttaa, myös siitä, miten kaupunki toimii koko kulttuurin ja vapaa-ajan ekosysteemin kehittymisen alustana ja mahdollistajana.

Periaatteiden valmistelu käynnistyi tarpeesta rakentaa jaettu ymmärrys siitä, miten kulttuurin ja vapaa-ajan olosuhteita tulisi Helsingissä suunnitella ja kehittää. Palveluverkkosuunnittelu on samaan aikaan sekä jatkuvaan muutokseen sopeutumista että muutoksen tekemistä ja hallintaa. Sen tehtävä on mahdollistaa kulttuurin ja vapaa-ajan palvelujen ja toiminnan kehittyminen kaupungin kasvaessa ja muuttuessa. Siksi tämä linjaus on jatkuvan kehittymisen malli, ei staattinen dokumentti. Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkon suunnitteluperiaatteiden tarkoituksena on

1. parantaa suunnittelun laatua
2. ohjata rajallisia resursseja parhaaseen mahdolliseen käyttöön sekä tunnistaa uusia resursseja
3. kasvattaa luottamusta kaupunkiin julkisen vallan käyttäjänä

Periaatteet on valmisteltu kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla, kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan toimeksiannosta (19.6.2018 § 132). Valmistelu toteutettiin Helsingin osallisuus- ja vuorovaikutusmallin mukaisesti. Valmistelussa kuultiin laajasti niin kaupungin sisäisiä kuin ulkoisia palveluverkkosuunnittelun sidosryhmiä.

1. Palveluverkko- suunnittelun lähtökohdat

Velvoitteet

Kuntalain (410/2015) mukaan *kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla*. Kunta on vastuussa palvelujen yhdenvertaisesta saatavuudesta, tarpeen, määrän ja laadun määrittämisestä, tuottamistavasta, tuottamisen valvonnasta sekä viranomaiselle kuuluvan toimivallan käyttämisestä.

Kunnan velvoitteista kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan vastuualueilla säädetään tarkemmin muun muassa laissa kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019), museolaissa (314/2019), teatteri- ja orkesterilaissa (730/1992), laissa taiteen

perusopetuksesta (633/1998), liikuntalaissa (390/2015), nuorisolaissa (1285/2016) sekä laissa yleisistä kirjastoista (1492/2016).

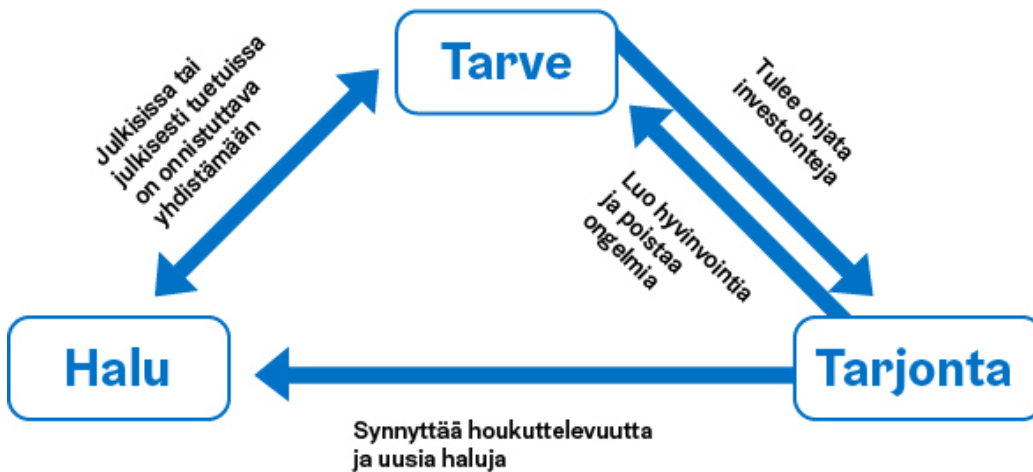
Kunnalta edellytetään kulttuurin ja vapaa-ajan toiminnan ja toimintamahdollisuuksien edistämistä. Laeissa ei kuitenkaan aseteta yksiselitteisiä velvoitteita tai mitoituserusteita palveluille. Tarkkojen velvoitteiden ja kuntalaiskohtaisten mitoitusten puuttuessa on rakennettava muilla keinoin ymmärrystä siitä, mille kaupungissa on tarvetta, ja miten palveluverkon kehittäminen palvelee kaupungin strategisia tavoitteita, kuten helsinkiläisten hyvinvointia. Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) sekä tasa-arvolaissa (609/1986) velvoitetaan kuntaa edistämään yhdenvertaisuutta sekä sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Tarveharkinta

Helsingin kaupunkistrategiassa 2017–2021 kaupungin perustehtäviksi määritellään laadukkaiden palvelujen järjestäminen asukkailleen sekä edellytysten luominen virikkeelliselle ja hauskalle elämälle. Resurssien tehokas käyttö edellyttää ymmärrystä, millä tavalla ja mihin erilaisiin tarpeisiin pitää vastata: mitä palveluita kaupunki järjestää itse, mitä se kaupunki tukee ja mitä palveluita tuotetaan muilla tavoin. Tarpeita on monia ja ne ovat usein keskenään rajallisista resursseista kilpailevia.

Kuvio 2 kuvaa palveluverkkosuunnittelun logiikkaa julkisen sektorin näkökulmasta. Kaupungin resurssien käyttöä ohjaa käsitys kuntalaisten ja kunnassa toimivien yhteisöjen tarpeista. Halu kuvaa sitä, mitä yksilöt tai yhteisöt haluavat tehdä tai kokea. Havaittujen tarpeiden tulee ohjata palveluverkon kehittämiseen suunnattuja investointeja ja muita resursseja, mikä luo kaupunkiin tarjontaa. Tarpeeseen vastaava tarjonta lisää hyvinvointia tai poistaa ongelmia. Vapaa-ajan palvelut perustuvat vapaaehtoisuuteen, jonka vuoksi yksilön tai yhteisön tarpeeseen vastattava yhdistämällä tarve ja halu. Monimutkaisuutta kasvattaa, että houkutteleva tarjonta ei ainoastaan vastaa tarpeeseen, vaan synnyttää samalla myös uusia haluja. Yhteenvetona voi todeta, että vapaa-ajan palvelujen suunnittelu edellyttää aina harkintaa sekä valppautta ymmärtää yhteiskunnan muutoksia ja tunnistaa resursseja ja tekoja kaupunkiorganisaation ulkopuolella.

Kuvio 2. Palveluverkkosuunnittelun logiikka kaupungin näkökulmasta. (Laitio, 2019)

Moniulotteista ja laajaa tarveharkintaa ohjaavat seuraavat, kaupunkistrategian 2017–2021 kanssa yhteneväiset painopisteet:

1. **Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen**
2. **Matkailun ja vetovoiman edistäminen**
3. **Eriarvoisuuden vähentäminen**
4. **Alueiden vetovoima ja houkuttelevuus**
5. **Saavutettavuuden parantaminen**

Kulttuuri, liikunta, nuorisotyö, kirjastot sekä muut vapaa-ajan toiminnot vastaavat painopisteisiin monin erilaisin tavoin. Toiminnalla on lisäksi muita arvoja, joita ei voida tiivistää yksinkertaiseen tarpeeseen. Tällaisia ovat esimerkiksi taiteen vapaus, liikunnan ilo, sivistys ja monipuolisuus.

Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkko ei ole täysin kaupungin suunniteltavissa tai ohjattavissa. Markkinaehtoisesti tuotettujen palveluiden voidaan yleisesti ottaen katsoa sijoittuvan sinne, missä toiminnalle löytyy liiketoiminnallisia perusteita. Yleishyödylliset toimijat käynnistävät toimintaa omista lähtökohdistaan, mitä kaupunki voi avustaa tai tukea muilla tavoin. Helsingin erityispiirteinä ovat myös kansalliset kulttuurilaitokset ja muut toimijat, jotka rikastavat tarjontaa ilman kaupungin ohjausta tai rahallista osallistumista. Esimerkiksi kaupungin kasvu ja muutos, kaupunkisuunnittelulliset ratkaisut ja lupakäytännöt vaikuttavat siihen, mitä muut toimijat voivat Helsingissä tehdä. Myös kaupungin oma palvelutuotanto vaikuttaa merkittävästi muiden toimintamahdollisuuksiin.

Julkiset, kaupungin tukemat, valtiolliset ja markkinaehtoisesti tuotetut palvelut muodostavat yhdessä kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkon. Vapaa-ajan palveluja luovat myös kaupungin oman organisaation sisällä monet muut kuin kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala. Esimerkiksi koulutilojen suunnittelulla tai puistojen rakentamisella voidaan merkittävästi edistää hyvää vapaa-aikaa. Tehokkaan palveluverkon suunnittelun edellytys on kaupungin oman palvelutarjonnan suhteuttaminen muuhun palvelutarjontaan sekä käytettävissä

oleviin resursseihin. Koko palveluverkon hyvinvointi edellyttää, että kaupunki kuvaa avoimesti ja selkeästi omat palveluverkkoon ja palveluihin liittyvät strategiansa.

2. Kaupungin tehtävät palveluverkkosuunnittelussa

Helsingissä kulttuurin ja vapaa-ajan palveluita tuottavat kaupungin lisäksi monet muut toimijat. Kaupungilla on kolme tehtävää palveluverkkosuunnittelussa: kokonaisuuden hallinta ja ohjaus, mahdollistaja ja palvelutuottaja. Koko palveluverkkotyön tavoitteena on ollut vahvistaa kaupungin näkemystä kaikista kolmesta tehtävästä.

Kokonaisuuden hallinta ja ohjaus

Kaupunkiorganisaatiossa kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan vastuualueita ovat kulttuuripolitiikka, liikuntapolitiikka, nuorisopolitiikka ja kirjastopolitiikka. Monet näitä politiikanaloja koskevat kysymykset ylittävät toimialarajat niin kaupunkiorganisaation sisällä kuin sen ulkopuolellakin. Kulttuurin, liikunnan, nuoris- ja kirjastotoiminnan edistäminen edellyttääkin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalta kokonaiskäsitystä siitä, mitä kaupungissa tarvitaan ja mitä kaupungissa tapahtuu, muun muassa: ketkä rakennuttavat, rahoittavat, avustavat, tarjoavat palveluita ja toteuttavat toimintaa, mitä ja missä.

Kokonaisuuden hallinnalla ja ohjauksella tavoitellaan, että kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkoa kehitetään yhteisen ymmärryksen pohjalta, kaupunkistrategian suuntaan, resursseja viisaasti käyttämällä ja kumppaneita reilusti ja yhdenvertaisesti kohtelemalla. Kaupunki on alusta yhteistyölle ja kokeiluille. Alustana kaupungilla on vastuu kaikkia koskevista pelisäännöistä.

Kaupunki voi vaikuttaa palveluverkon kehittymiseen resurssiohjauksella ja informaatio-ohjauksella. Resurssiohjauksessa kaupungin taloudellista panostusta kohdennetaan tarpeisiin vastaaviin ja vaikuttaviin toimiin. Informaatio-ohjaus tarkoittaa, että kaupunki kerää ja tuottaa tietoa

kaupunkilaisten tarpeista ja välittää sitä edelleen kumppaneilleen ja verkostoissaan.

Mahdollistaja

Kaupunkistrategian mukaan ”*Helsinki ymmärtää roolinsa yhä enemmän edellytysten luojana ja mahdollistajana*”. Kaupunki luo edellytyksiä kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkon kehittymiselle muun muassa neuvomalla, avustamalla, lainoittamalla, välittämällä tietoa, suunnittelemalla maan ja tilojen käyttöä, koordinoimalla ja myöntämällä lupia.

Mahdollistamisessa ei ole kyse ainoastaan resurssien siirrosta. Kaupungin tulee toimia siten, ettei se aseta perusteettomia esteitä yritysten, kansalaisyhteiskunnan tai kaupunkilaisten toiminnalle. Kaupungin tehtävä on olla läpinäkyvä, helposti lähestyttävä, ennakoitava sekä luotettava edellytysten luoja.

Helsingin yhteisöjen ja yksilöiden näkökulmasta ei ole tärkeää, mikä toimiala vastaa mistäkin asiasta. Kaupungin tulee toimia kokonaisuutena. Mahdollistaminen edellyttää toimialojen yhteistyötä sekä ymmärrystä, minkälaista tukea, apua tai avustusta erilaiset toimijat tarvitsevat toimintansa ylläpitämiseksi, parantamiseksi tai laajentamiseksi.

Kaupungin omat tilat ovat keskeinen toimintaa mahdollistava palvelu. Jotta kaupungin tilat palvelisivat kaupunkilaisia aiempaa paremmin, tilavaraukokokonaisuutta kehitetään osana kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan digiohjelmia 2019–2022 sekä kaupungin digiohjelmia 2019–2022.

Palvelutuottaja

Helsingin kaupunki tuottaa paljon palveluja myös itse. Jotta kokonaisuus toimii, on ymmärrettävä mitä, miten ja missä palveluita kannattaa tuottaa. Kaupungin tuottamat palvelut ovat pääsääntöisesti kaikille.

Karkeasti ottaen kaupunki tuottaa palveluverkkoon kolmenlaisia palveluita:

- 1) Kaupunki tuottaa ja hallinnoi **tiloja**, joista kulttuurin ja vapaa-ajan toimijat voivat muokata toimintansa olosuhteita.
- 2) Kaupunki tuottaa tiloista kulttuurin ja vapaa-ajan toiminnan **olosuhteita**. Tiloja voidaan vuokrata kulttuurin ja vapaa-ajan käyttöön myös kaupungin ulkopuolisilta toimijoilta silloin, kun se katsotaan resurssitehokkaaksi ratkaisuksi.
- 3) Kaupunki tuottaa kaupunkilaisille **toimintaa**: kulttuuria ja taidetta, liikuntaa, nuorisopalvelua ja kirjastopalvelua.

Kaupunki hyödyntää palvelutuottajan tehtävässään myös ostopalveluita. Tällöin kaupunki varmistaa esimerkiksi kilpailutuksella, että palvelu toteutetaan tarkoituksenmukaisesti kaupungin edellyttämällä tavalla. Kaupungin omassa palvelutuotannossa tulee varmistaa kaupunkilaisten osallisuus. Tämä koskee niin ympäristöön, tiloihin ja niiden käyttöön kuin toimintaan liittyviä ratkaisuja.

Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden tuottaminen ei ole kaupunkiorganisaatiossa ainoastaan kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan vastuulla:

- Kaupunkiympäristön toimialalla suunnitellaan ja kehitetään kaupunkia myös kulttuurin ja vapaa-ajan käyttöön ja hallinnoidaan kaupungin kiinteistöresursseja.
- Koulujen ja päiväkotien tilojen ja piha-alueiden suunnittelu ja käyttö kulttuurin ja vapaa-ajan toimintaan edellyttää toimivaa yhteistyötä ja koordinoitua kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kanssa. Vastaavasti kulttuurin ja vapaa-ajan olosuhteita voidaan hyödyntää koulupäivän aikana oppimisympäristöinä.
- Sosiaali- ja terveystoimiala hallinnoi muun muassa palvelukeskuksia ja asukastaloja, jotka muiden tehtäviensä ohella ovat olennainen osa kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkoa.
- Kaupunginkanslia ohjaa strategisesti ja tukee toimialojen toimintaa. Sen toimintoihin kuuluu muun muassa neuvontapalveluiden tuottaminen kaupunkilaisille sekä toimialojen suunnittelua tukevan tilasto- ja tutkimustiedon tuottaminen.

3. Palveluverkko- suunnittelun viisi periaatetta

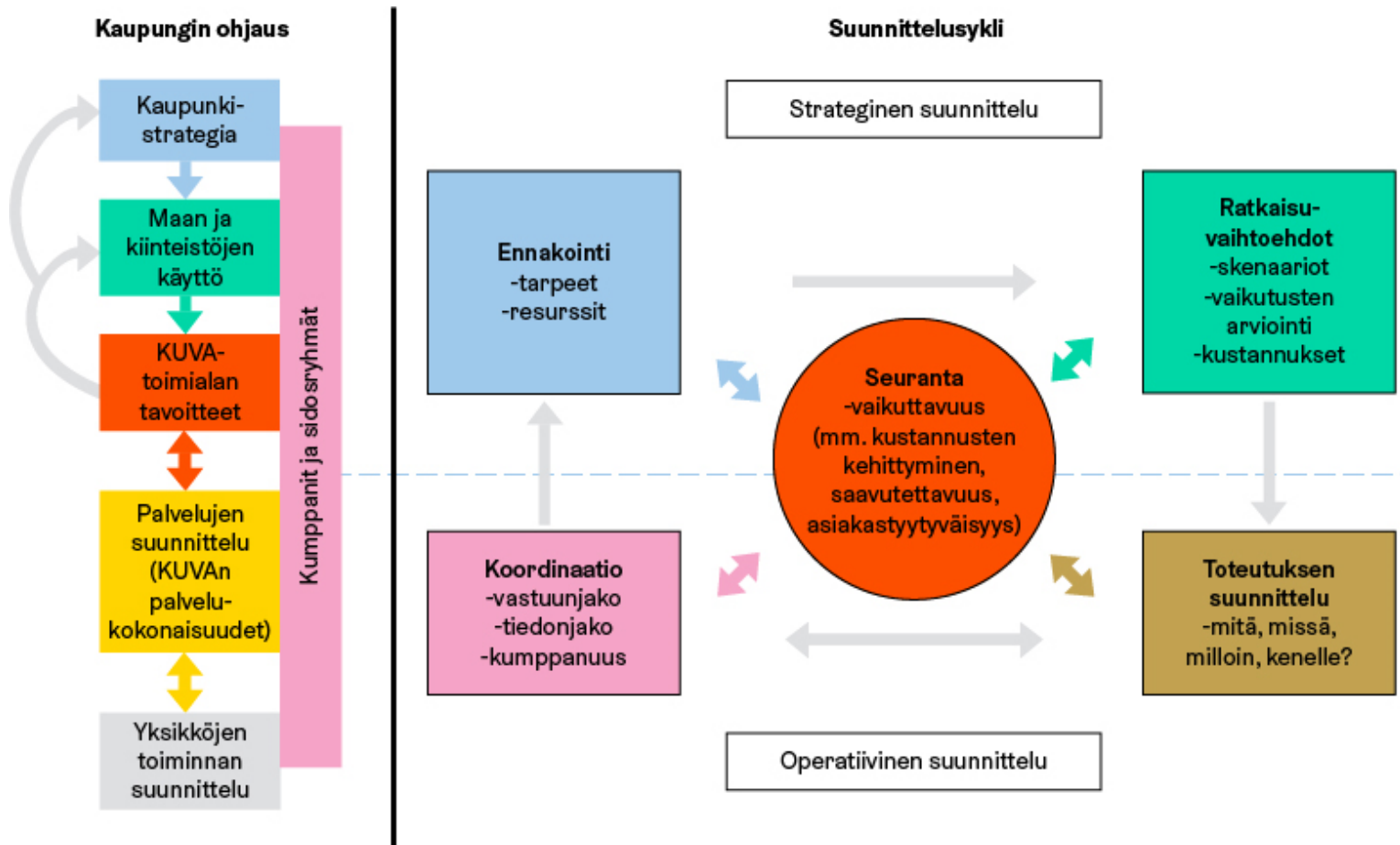
Palveluverkkosuunnittelussa kyse on paitsi palveluverkon sisältöön ja kattavuuteen liittyvistä ratkaisuista, myös käytännöistä ja toimintakulttuurista. Kuvio 4 havainnollistaa palveluverkkosuunnittelun kokonaisuutta.

Palveluverkkotyö on sekä strategista että operatiivista suunnittelua.

Strategisella tasolla palveluverkkosuunnittelua ohjaavat kaupunkistrategia ja maan ja kiinteistöjen käyttöön liittyvät suunnitelmat, muun muassa yleiskaava ja kiinteistöstrategia. Operatiivisella tasolla kyse on palvelujen suunnittelusta ja jatkuvasta parantamisesta kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelukokonaisuuksissa sekä yksikköjen toiminnan suunnittelusta. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan tehtävänä on kytkeä suunnittelun eri tasot toisiinsa.

Kaikilla tasoilla kumppanit ja sidosryhmät ovat mukana muodostamassa näkemystä palveluiden ja kaupungin kehittämisestä.

Ohjaus ei ole yksisuuntaista: Strategisella tasolla luodaan reunaehdot suunnittelulle ja päätöksenteolle. Samaan aikaan operatiivisella tasolla muodostetaan käsitystä todellisuudesta ja toimintaympäristön muutoksesta. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala kokoaa operatiivisen tason syötteitä ja kanavoi niitä kaupungin strategiseen suunnitteluun.

Kuvio 4. Palveluverkkosuunnittelun malli (mukailtu Kuopion kaupungin esityksestä¹).

Tavoitteena on siirtyä staattisesta suunnittelusta kohti dynaamista toimintamallia. Kuvio 5 havainnollistaa näiden eroa. Perinteisessä tavassa suunnittelun tietopohjaa kerätään yksittäisillä selvitystöillä ja arviolta 15–30 prosenttia asiantuntijoiden työajasta kuluu tietojen etsimiseen. Tieto pirstaloituu kertaluonteisiksi selvityksiksi ja eri hallinnonaloille. Tarpeita ei näin ollen kyetä havaitsemaan johdonmukaisesti ja oikea-aikaisesti eikä niihin kyetä vastaamaan koordinoidusti strategian viitoittamalla tavalla.

¹ Kuopion kaupunki, Jussi Niilahti: Opit dynaamisesta palveluverkkosuunnittelusta. Seminaariesitys 8.5.2019.

Kuvio 5. Perinteinen (staattinen) ja uusi (dynaaminen) palveluverkkosuunnittelu.²

Perinteinen tapa	Uusi tapa
<ul style="list-style-type: none">• Manuaalinen tiedonkeruu• Staattinen, hidas• Äkilliset tarpeet ohjaa• Tuotantolähtöinen palvelujen järjestäminen	<ul style="list-style-type: none">• Automaattinen tiedon virtaaminen• Dynaaminen, ennakoiva• Strategia ja palvelutarve ohjaa• Asukaslähtöinen palvelujen järjestäminen

Dynaaminen suunnittelu auttaa ymmärtämään kaupungin jatkuvaa muutosta. Suunnittelua tehdään tiedon pohjalta ja palveluverkkoa tarkastellaan kokonaisuutena. Tämä edellyttää pitkäjänteisyyttä, osaamisen kasvattamista koulutuksella ja uusilla rekrytoinneilla sekä digitaalisia kyvykkyyksiä.

Seuraavassa kuvataan toimintamallin kehittämistä ohjaavat periaatteet ja arvioidaan niiden toteutumista nykytilanteessa. Kunkin periaatteen osalta tavoitela on ensin kuvattu lihavoidulla tekstillä, minkä jälkeen esitetään tiivis, valmistelutyön aikana kerättyyn tietoon perustuva arvio nykytilanteesta.

1. Avoimuus ja läpinäkyvyys

Rakennamme ennakoitavaa ja luotettavaa toimintaympäristöä, jossa palveluverkon kehittäminen on yhteinen asia. Toimintatapamme, päätöksemme sekä niiden perusteet ovat mahdollisimman selkeitä ja läpinäkyviä. Olemme valmiita ottamaan vastaan palautetta ja uusia ideoita sekä toimimaan niiden pohjalta. Parannamme viestinnän ja vuorovaikutuksen käytäntöjämme.

Nykytilanteessa kaupungilla ei ole selkeää palveluverkkosuunnittelun toimintamallia. Asiaa ollaan korjaamassa seuraavien vuosien aikana. Vaikka toimialauudistusta edeltäneeltä ajalta olevia virastokohtaisia käytäntöjä on pyritty yhdenmukaistamaan, mutta kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelukokonaisuudet toimivat edelleen jossain määrin omilla tavoillaan ja periaatteillaan.

Toimialauudistuksen yhteydessä vakiintuneita koordinaatorakenteita ja prosesseja purettiin eikä korvaavia ratkaisuja ole riittävässä määrin tehty tai otettu käyttöön. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan ja kaupungin muiden toimialojen välisessä yhteistyössä sekä keskinäisessä vastuunjaossa on parantamista. Sama koskee myös toimialan sisäistä koordinaatiota. Kaupungin

² Locia – Location Intelligence / Rönkkö, Emilia: tila- ja palveluverkkoresurssien optimointia reaaliaikaisen datan avulla. Palvelutilaverkkosuunnittelun digitalisoinnin kokous, Helsinki 24.10.2019.

ulkopuolisille toimijoille kaupunki näyttäytyy liian usein kasvottomalta hallintorakenteelta, jota on vaikea lähestyä ja jonka sisältä on vaikea paikantaa oikeita keskustelukumppaneita. Asia vaatii korjausta.

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala tukee kumppaneitaan monin eri tavoin. Avustusten käyttötarkoitukset ja periaatteet ovat pääosin selkeitä ja läpinäkyviä. Kaupungilla on johdonmukainen erilaisille toimijoille avoin keinovalikoima liikuntapaikkarakentamisen tukemiseksi, mikä edesauttaa monipuolisen liikunnan olosuhdeverkoston kehittymistä Helsinkiin. Kulttuurin ja taiteen sekä nuorisotyön alueilla kumppanien olosuhdehankkeiden tukeminen perustuu liialti tapauskohtaisiin ratkaisuihin.

2. Tietopohjaisuus

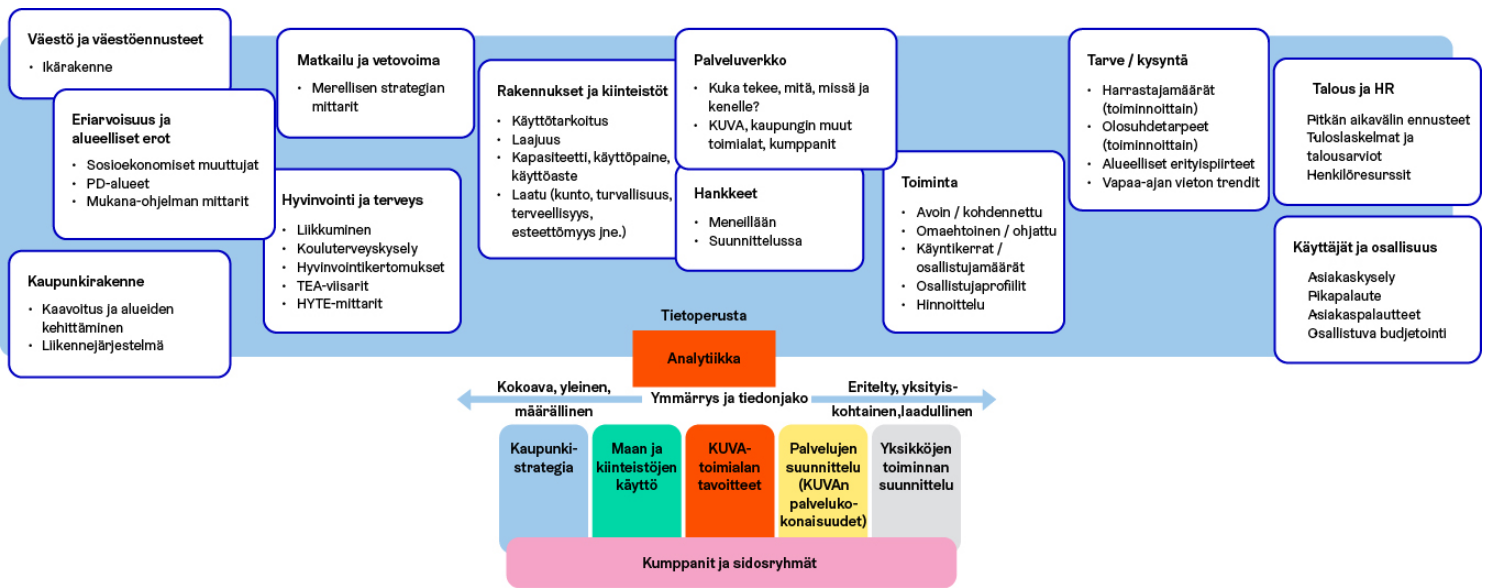
Olemme edelläkävijä tiedon hyödyntämisessä ja jakamisessa. Suunnittelemme palveluverkkoa kokonaisuutena, ennakoimme, seuraamme ja arvioimme siihen kohdistuvia kehittämis- ja muutostarpeita sekä päätösten vaikutuksia. Kehitämme tiedonkeruun ja -hallinnan käytäntöjämme. Avainasemassa on tietoon pohjautuvan ymmärryksen rakentaminen. Etsimme digitaalisia ratkaisuja, jotka parantavat suunnittelua. Avaamme tietoa kumppaneidemme käyttöön. Tunnistamme kumppaneidemme tuottaman ja jakaman tiedon osaksi palveluverkkosuunnittelun tietopohjaa.

Nykytilanteessa kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala on sitoutunut edistämään palveluiden ja toiminnan kehittämistä tietoperustaisesti. Organisaation kyvykkyudet tiedon dynaamiseen ja johdonmukaiseen hyödyntämiseen ovat kuitenkin puutteelliset.

Palveluverkkoon ja toimintaympäristöön liittyvää tietoa on saatavilla paljon, mutta se on pirstaloitunutta. Tiedonkululle ei ole selkeitä prosesseja. Analytiikka perustuu pitkälti yksittäisiin selvityksiin ja arviointeihin, joiden teettäminen on työlästä ja kallista, ja joiden tulokset ovat harvoin yhteismitallisia toistensa kanssa. Palveluverkkoa ja sen sisäistä dynamiikkaa ei kyetä tarkastelemaan kokonaisuutena. Tarve dynaamisten tiedon hyödyntämisen ratkaisujen kehittämiseksi on tunnistettu.

Tämän linjauksen valmistelun yhteydessä kartoitettiin palveluverkkosuunnittelun tietopohjaa ja mittareita sekä toimialalla että yhdessä kumppaneiden kanssa. Kuvio 6 kuvaa tarvittavaa tietopohjaa.

Kuvio 6. Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnittelun tietoperusta ja tiedon hyödyntäminen suunnittelun eri tasoilla (mukailtu Kuopion kaupungin esityksestä³).

Kuvio 6 havainnollistaa, että tarvittavan tiedon ja analytiikan luonne riippuu siitä, millä tasolla suunnittelua tehdään. Strategisten päätösten perustaksi tarvitaan koottua, yleisluonteista ja määrällistä tietoa sekä sen analyysia. Mitä lähempänä operatiivisen toiminnan suunnittelua ollaan, sitä suurempi tarve on eritellylle, yksityiskohtaiselle ja laadulliselle tiedolle.

Täydellisen sijaan tavoitteena on toimia aiempaa paremmin.

3. Yhteiskehittäminen

Kestävä kaupunkikehitys edellyttää kulttuurin ja vapaa-ajan tarpeiden ottamista huomioon kaupunkisuunnittelussa. Palveluverkko syntyy useiden toimijoiden yhteisvaikutuksesta eikä yksin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan suunnittelusta ja päätöksistä. Kaupunkia kehitetään yhdessä.

Merkittävän osan kulttuurin ja taiteen, liikunnan ja nuorisotoiminnan toiminnoista, palveluista ja tiloista tuottavat muut kuin kaupunki. Kaupunki vastaa ainoana järjestäjänä yleisten kirjastojen verkosta mutta erikoistuneita kirjastopalveluita tuottavat Helsingissä muun muassa valtio, oppilaitokset, järjestöt ja säätiöt. Monet vapaa-ajan palvelut eivät asetu selvärajaisesti kaupunkiorganisaatiossa kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle. Tarkastelemme palveluverkkoa ekosysteeminä.

Kehitämme yhteistyörakenteita, koordinaatiota ja tiedonjakoa niin kaupunkiorganisaation sisällä kuin ulkoisten sidosryhmien kanssa.

³ Kuopion kaupunki, Jussi Niilahti: Opit dynaamisesta palveluverkkosuunnittelusta. Seminaariesitys 8.5.2019.

Hallinnoimme kumppanuuksia niin, että ne tuottavat hyötyä sekä niihin osallistuville toimijoille että kaupunkilaisille.

Valmistelun aikana rakennettiin ymmärrystä sidosryhmistä ja kumppanuuksista. Kehittäjäkumppaneita kartoitettiin yhdessä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelukokonaisuuksien sekä johdon kanssa. Kaupungin sisäisiä ja ulkoisia sidosryhmiä kutsuttiin kahteen yhteiskehittämistilaisuuteen, joissa työstiin ymmärrystä palveluverkkosuunnittelusta, verkostoitumisen tarpeista ja kumppanuuden muodoista. Tilaisuuksissa kuullun perusteella yhteiskehittämisen syventäminen on toivottua. Seuraavassa kumppaneita jaotellaan palveluverkkosuunnittelun näkökulmasta karkeasti neljään ryhmään. Jaottelu ei ota huomioon esimerkiksi kumppaneiden toiminnan luonnetta, laajuutta tai maantieteellistä sijoittumista, mutta auttaa hahmottamaan yhteistyön mahdollisuuksia.

Ryhmä 1: Tuottaa kulttuurin ja vapaa-ajan olosuhteita. Ei käytä olosuhteita toimintaan. Esimerkiksi kauppakeskus, koulut.

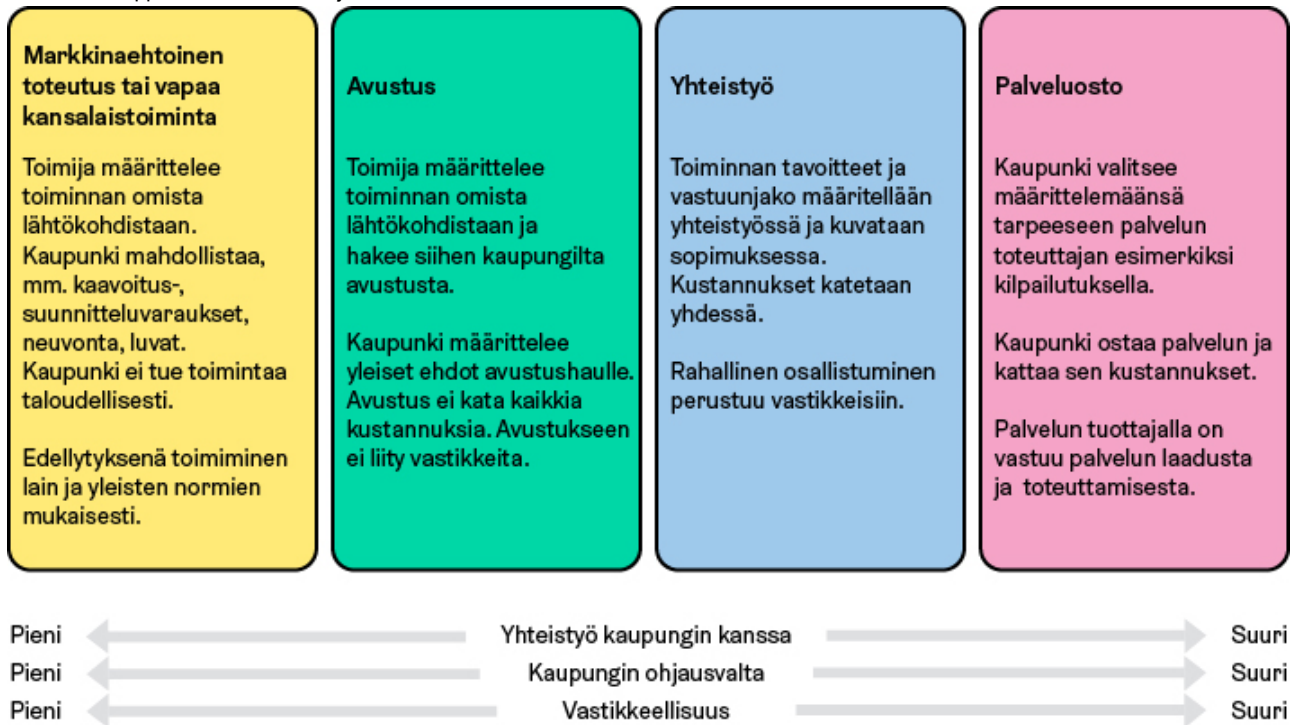
Ryhmä 2: Tuottaa kulttuurin ja vapaa-ajan olosuhteita. Käyttää olosuhteita toimintaan. Esimerkiksi tekonurmen rakentanut seura.

Ryhmä 3: Ei tuota kulttuurin ja vapaa-ajan olosuhteita. Käyttää olosuhteita toimintaan. Esimerkiksi musiikkiopisto, liikuntaseura, partiolippukunta.

Ryhmä 4: Konsultoivat asiantuntijatahot. Eivät käytä eivätkä tuota olosuhteita. Paikallisia ja kansallisia yhteenliittymiä, kattojärjestöjä, edunvalvoja ja verkostoja. Esimerkiksi Kulttuurilla kaikille -palvelu, Globe Art Point, Kynnys ry, Helsinki Team ry, Helsingin seuraparlamentti, Olympiakomitea, Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry.

Kuviossa 7 esitellään toisenlainen tapa jäsenellä palveluverkon tuotantoon liittyviä kumppanuuksia. Siinä lähtökohdaksi on otettu kaupungin taloudellinen osallistuminen, kaupungin ohjaus ja vastikkeellisuus.

Kuvio 7. Kumppanuuskien muodot ja hallinta.

Yleisesti ottaen kaupungin kehittämistehtäviksi katsotaan (1) erilaisten ihmisten ja organisaatioiden saattaminen yhteen ja (2) erilaisten kumppaneiden palveleminen ja tarpeisiin vastaaminen.

Kaupunkiorganisaation sisällä on tahtoa sektorirajat ylittävään yhteistyöhön. Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnittelun näkökulmasta eri hallinnonalojen roolit, työnjako ja koordinaatorakenteet ovat kuitenkin epäselviä. Tämä koskee niin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelukokonaisuuksien välistä yhteistyötä ja tiedonjakoa kuin toimialojen välistä koordinaatiota. Kaupungin sisäisen yhteistyön parantaminen tekee mahdolliseksi resurssitehokkaammat ja kaupunkilaisia paremmin palvelevat ratkaisut.

4. Saavutettavuus

Kehitämme monipuolisen mittarin saavutettavuudelle. Koska kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden saatavuudelle ei ole velvoittavia kuntalaiskohtaisia mitoituserusteita, katsomme saavutettavuuden tarkastelun olevan työkalu. Tunnistamme saavutettavuudessa vähintään kolme ulottuvuutta:

1. Tekninen saavutettavuus kuvaa matka-aikaan ja kulkumuotoon perustuvaa saavutettavuutta.

- 2. Sosiaalinen saavutettavuus kuvaa palveluiden saavutettavuuden toteutumista käytännössä erilaisille kaupunkilaisille ja eri väestöryhmille.**
- 3. Digitaalinen saavutettavuus on periaate, jonka mukaisesti digitaalisia palveluita suunnitellaan inklusiivisiksi ja yhdenvertaisiksi kaikille kaupunkilaisille.**

Palveluiden teknisen saavutettavuuden nykytilanne on arvioitu Helsingissä pääasiassa hyväksi. Arvio perustuu eri palveluista tehtyihin saavutettavuus- ja muihin karttapohjaisiin tarkasteluihin, joiden tuloksia vedettiin yhteen valmistelun aikana teetetyssä meta-analyysissä⁴. Teknisen saavutettavuuden tarkastelun menetelmää on kehitetty ja tietopohjaa on kartoitettu vuoden 2019 aikana. Tarkastelun tueksi on rakennettu ymmärrystä kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden saavutettavuusluokista: lähipalvelu, aluepalvelu ja kaupunkipalvelu⁵. Luokittelu on suunnittelun työkalu, ei velvoittava mitoituseruste.

Kaupunkiympäristön toimialalla on vuonna 2019 otettu käyttöön viheralueiden saavutettavuustyökalu, jota voidaan hyödyntää viher- ja virkistysalueiden osalta myös kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkon suunnittelussa. Kirjastopalvelun suunnittelutyökalu avaa joitakin mahdollisuuksia arvioida kirjastoverkon teknistä saavutettavuutta dynaamisesti.

Palveluiden sosiaalista saavutettavuutta on tarkasteltu vähän ja tietoa palveluiden tosiasiallisista käyttäjistä on saatavilla vaihtelevasti. Sosiaalinen saavutettavuus on keskeinen palvelumuotoilun kysymys. Siihen liittyvää tietopohjaa ja analytiikkaa kehittämällä voidaan paikantaa niitä kaupunkilaisia, joita kulttuurin ja vapaa-ajan palvelut eivät nykyisellään tavoite. Nuorisopalvelussa palvelutarvetta arvioidaan alueellisesti sosioekonomisiin muuttujiin perustuen ja nuorten tarpeita tunnistamalla. Kirjastopalvelu hyödyntää suunnittelussaan kirjastokorttidataa. Saavutettavuustyötä jatketaan vuonna 2020. Kehittämisessä tehdään yhteistyötä kaupunginkanslia kaupunkitutkimus ja -tieto-yksikön kanssa. Sosiaalisen saavutettavuuden asiantuntemusta vahvistetaan järjestökumppanuuksien ja akateemisten kumppanuuksien avulla.

Saavutettavuuden tarkastelu edellyttää digitaalisia ratkaisuja. Kehittämistyössä kannattaa lähteä liikkeelle kokeiluluonteisesti tietopohjan kokoamisesta ja helppokäyttöisen työkalun, esimerkiksi karttapohjaisen näkymän, kehittämisestä.

⁴ Helsingin kaupunki / Arttu Antila (2019): Kulttuurin ja vapaa-ajan palvelujen tekninen saavutettavuus Helsingissä. Meta-analyysi.

⁵ Ks. taulukko 2.

5. Kestävä kehitys

Kestävä kehitys on koko kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnittelun läpäisevä tavoite. Kestävällä kehityksellä viitataan YK:n Agenda 2030 –tavoitteisiin⁶. Toimimalla johdonmukaisesti ja vastuullisesti tavoittelemme ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäviä vaikutuksia. Helsingin kestävän kehityksen linjaukset ja strategia, yleiskaava ovat palveluverkkosuunnittelun reunaehdoja.

Palveluverkon suunnittelu jalan, pyörällä tai joukkoliikenteellä hyvin saavutettavaksi hyödyttää kaupunkilaisia ja vähentää liikkumisen päästöjä. Palveluverkon suunnittelussa pyritään tietoisemmin tuomaan eri väestöryhmiä yhteen ja siten vahvistamaan kestävästä kaupunkikehitystä.

Helsingin kaupunkistrategiassa 2017–2021 tavoitteeksi on asetettu hiilineutraali Helsinki vuoteen 2035 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen vaatii kaupunkiyhteistä panostusta muun muassa rakennusten energiatehokkuuteen sekä vähäpäästöiseen liikkumiseen.⁷

Resurssitehokkuutta voidaan parantaa muun muassa suunnittelemalla monikäyttöisiä tiloja, nostamalla nykyisten tilojen käyttöastetta sekä suunnittelemalla uudiskohteet tai peruskorjaukset energiatehokkaasti. Kestävä kehitys edellyttää valmiutta luopua tiloista tai toiminnoista silloin, kun se arvioidaan tarkoituksenmukaiseksi.

Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnittelussa monen toimijan yhteisten tilojen suunnittelun painoarvoa on nostettu. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa hankkeet ovat yhä enemmän koko kaupungin ja kaikkien kaupunkilaisten hankkeita. Nykyisellään kirjastoja ja nuorisotiloja suunnitellaan usein yhdessä. Tilatehokkuutta kasvatetaan myös avaamalla vajaa- tai tyhjäkäytöllä olevia palvelutiloja kansalaiskäyttöön. Toimiala vastaa kaupunkitasoisen tilavarausjärjestelmän kehittämisestä.

Helsingin mittavat joukkoliikenneinvestoinnit tulevat merkittävästi helpottamaan liikkumista kaupungissa. Helsingin ja pääkaupunkiseudun pyöräteistä ja julkisesta liikenteestä matka-aikoihin ja yhteyksineen on olemassa kattava ja hyödynnettävissä oleva tietopohja.

Helsingin kaupungin kiinteistöstrategian mukaan ”ilmastonmuutoksen hillinnän tavoitteet edellyttävät energiatehokkuuden parantamisen lisäksi muun muassa tilatehokkuuden lisäämistä, uusiutuvan energian lisäämistä, koko elinkaaren aikaisten päästöjen minimoimista sekä kiertotalousnäkökohtien huomioimista – – On odotettavissa, että ilmastonmuutokseen varautuminen tuo lähivuosina uusia

⁶ YK:n kestävän kehityksen tavoitteet: <https://um.fi/agenda-2030-kestavan-kehityksen-tavoitteet>

⁷ Hiilineutraali Helsinki 2035 -toimenpideohjelma:

<https://www.hel.fi/static/liitteet/kaupunkiymparisto/julkaisut/julkaisut/HNH-2035-toimenpideohjelma.pdf>

rakennuskohtaisia vaatimuksia.” Kiinteistöstrategia koskee koko kaupunkia, myös kulttuurin ja vapaa-ajan tilahankkeita.

Kulttuurin ja vapaa-ajan toiminta on parhaimmillaan väline ja alusta kestävä kehityksen edistämiseksi yhteiskunnassa. Sen avulla voidaan muun muassa lisätä hyvinvointia, vähentää eriarvoisuutta, kohtauttaa erilaisia ihmisiä ja kulttuureita sekä välittää tietoa ja ymmärrystä ilmasto- ja luontoarvoista.

4. Palveluverkko- suunnittelun painopisteet

Tässä luvussa kuvataan yleisellä tasolla kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnittelun painopisteet.

Painopiste 1: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan perustehtävä. Kulttuurin ja vapaa-ajan palvelut tuottavat elämyksiä ja kokemuksia, saavat ihmisiä liikkeelle, toimimaan, osallistumaan ja toteuttamaan itseään. *Helsingin hyvinvointisuunnitelman 2019–2021* mukaan:

Jokaisella helsinkiläisellä – niin nuorella, ikääntyneellä kuin toimintarajoitteisella – tulisi olla mahdollisuus elää kokemusrikasta ja laadukasta elämää ja saada siihen tarvittava tuki ja palvelut kaikissa elämän vaiheissa. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämällä vaikutetaan siihen, että kaupunkilaisten elämä sujuu mukavasti, koettu hyvinvointi, elämänlaatu ja terveys paranevat sekä arjen ympäristöt ovat hyvää ja liikkuvaa elämää tukevia.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on laajaa ja monialaista työtä. Kulttuurin ja vapaa-ajan palvelut edistävät esimerkiksi kaupunkilaisten liikkumista, kulttuurihyvinvointia, luontosuhdetta, monipuolisia harrastusmahdollisuuksia ja luovaa ilmaisua, osallisuutta, toimijuutta ja yhteisöllisyyttä. Kulttuurin ja vapaa-ajan toiminnoilla on kasvatuksellisia ja sivistyksellisiä, henkistä ja fyysistä hyvinvointia lisääviä sekä demokratiaa vahvistavia vaikutuksia.

Laadukas palveluverkkosuunnittelu on terveyttä ja hyvinvointia edistävää työtä. Kaupungin tehtävänä on varmistaa, että palveluita on tarjolla mahdollisimman kattavasti ja monipuolisesti, ja että ne ovat houkuttelevia ja saavutettavia kaikille kaupunkilaisille⁸.

Helsingin liikkumisohjelma on kaupungin strateginen kärkihanke, jonka tavoitteena on saada kaupunkilaiset liikkumaan enemmän ja istumaan vähemmän. Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnittelun periaatteiden valmistelu on yksi kaupunkiyhteisen liikkumisohjelman toimenpiteistä.

⁸ Ks. esim. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018): Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa – mukaan lukien hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161228>

Painopiste 2: Matkailun ja vetovoiman edistäminen

Monipuolinen ja laadukas kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkko on vetovoimatekijä paitsi muualta saapuville matkailijoille myös helsinkiläisille itselleen. *Helsingin kaupunkistrategian 2017–2021* mukaan:

Helsinki on monipuolinen ja kansainvälisesti vetovoimainen kulttuuri-, urheilu- ja tapahtumakaupunki. Tavoitteena on saada kaupunkiin uusia omaleimaisia vierailukohteita. Baanan ja Töölönlahden alueesta tehdään tasokas ja kansainvälisesti tunnettu kulttuurin ja vapaa-ajan keskittymä. Suvilahden alueen kehittäminen kansainvälisesti erottuvaksi, pysyväksi tapahtuma-alueeksi selvitetään. Kehittyvää museoverkostoa pyritään edelleen vahvistamaan. Helsinki keventää lupa- ja järjestelykäytäntöjään siten, että kaupungissa on helppo järjestää erilaisia tapahtumia.

Helsinkiin sijoittuu kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä liikunnan ja urheilun sekä kulttuurin ja taiteen tapahtumia ja vierailukohteita.

Palveluverkkosuunnittelussa tunnistetaan Helsingin erityinen asema Suomen pääkaupunkina ja suurimpana kaupunkina. Yhdessä kansallisten ja paikallisten toimijoiden kanssa kaupunki huolehtii siitä, että kaupungissa on mahdollisimman hyvät olosuhteet niin suurilla yleisöillä houkuttelevien kuin pienten ja erityislaatuisten tapahtumien järjestämiselle.

Palveluverkkosuunnittelulla tuetaan myös *Helsingin merellisen strategian 2030* toteuttamista. Esimerkiksi lähisaariston avaaminen yleiseen käyttöön luo uusia kulttuurin ja vapaa-ajan olosuhteita.

Perinteisen turismin rinnalle nousseen ”live like local”-matkailutrendin ytimessä on tehdä ja kokea tavallisia asioita, yhdessä paikallisten kanssa. Matkailua ja vetovoimaa voidaan näin ollen edistää tuottamalla omia kuntalaisia kiinnostavia palveluja. Yhä useampi Helsinkiin matkaava haluaa kokea hetken aitoa, helsinkiläistä elämää maailman onnellisimman maan pääkaupungissa. Parhaimmillaan Helsinki on houkutteleva lähimatkailun kohde sekä helsinkiläisille että muille. Lähimatkailun kasvusta hyötyvät paitsi kaupunkilaiset myös ympäristö: matkailutulot jäävät kaupunkiin ja matkailun aiheuttamat päästöt vähenevät.

Painopiste 3: Eriarvoisuuden vähentäminen

Helsingin kaupunkistrategiassa 2017–2021 on asetettu tavoitteeksi eriarvoisuuden vähentäminen. Kaupunkistrategiassa todetaan, että ”hyvinvointieroja ja eriytymiskehitystä sekä niihin kohdistuvia toimenpiteitä toteutetaan ja seurataan kaupunkitasoisena kokonaisuutena.”

Kaupunkistrategiakaudella 2017–2021 toteutettavassa *Mukana-ohjelmassa* kaupungin toimialat kumppaneineen etsivät ratkaisuja nuorten syrjäytymishaasteeseen kohdistetusti tietyillä Helsingin asuinalueilla. Hankkeessa tavoitellaan syrjäytymisen juurisyihin pureutuvaa vaikuttavuutta.

Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluilla on erityisiä vahvuuksia tuoda erilaisia ihmisiä yhteen ja vahvistaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Muun muassa kirjasto, nuorisotoiminta, liikuntaseurat ja kulttuuritapahtumat ovat alustoja moninaisten ihmisten kohtaamiselle ja yhteiselle tekemiselle. Kaupungin tehtävä on huolehtia siitä, että myös heikommassa asemassa olevat pääsevät osallistumaan.

Tasavertaisten osallistumismahdollisuuksien luomisessa keskeistä on, että kaupungin tiloja on helppoa ja turvallista käyttää muun muassa kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimintaan. Suunnittelussa ja sitä ohjaavassa tarveharkinnassa tunnustetaan eriarvoisuuden liittyviä ilmiöitä, kuten alueiden välisiä taloudellisia, sosiaalisia tai väestörakenteellisia eroja sekä erilaisia osallistumisen esteitä. Voimavaroja suunnataan aiempaa selvemmin niille alueille ja sellaisiin toimenpiteisiin, joilla voidaan tehokkaasti ja vaikuttavasti vähentää kaupunkilaisten välistä eriarvoisuutta.

Painopiste 4: Alueiden vetovoima ja houkuttelevuus

Helsingin kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan ”Helsinki on ensisijaisesti paikka ja yhteisö, ei virkakoneisto. Kaupunki on omaleimaisten kaupunginosiensa summa, asukkaidensa, yrittäjiensä ja vierailijoidensa muodostama urbaanisti yhteisöllinen kokonaisuus.”

Helsingin alueet ja kaupunginosat ovat omaleimaisia. Parhaimmillaan omaleimaisuus ja erityispiirteet eivät ole eriarvoisuutta, vaan jotakin, mitä asukkaat haluavat vaalia. Sillä, millaisia kulttuurin ja vapaa-ajan palveluita alueella on tarjolla, on vaikutusta muun muassa alueen viihtyisyyteen, yhteisöllisyyteen, elinvoimaisuuteen ja turvallisuuteen – siis alueen vetovoimaan ja houkuttelevuuteen.

Kaikkia palveluita ei voida eikä kannata tuoda lähelle. Muun muassa alueiden ikä- ja sosioekonominen rakenne, väestöpohja ja -ennuste, rakennettu ympäristö ja viheralueet vaikuttavat siihen, millaisia palveluita alueella kannattaa tuottaa, tai minkälaista toimintaa siellä kannattaa tukea. Palveluverkkosuunnittelussa keskeistä on alueellisen palvelutarpeen tunnistaminen ja ennakointi.

Erityisesti merkittävässä muutoshankkeissa on kuultava alueen asukkaiden sekä yhteisöjen tarpeita, haluja ja toiveita. Osallisuudella voidaan edesauttaa, että hankkeen tuoma muutos koetaan alueella aidosti merkitykselliseksi ja hyödylliseksi. Myös yritysten ja kansalaistoimijoiden tuottamat palvelut ja toiminnot tuottavat omaleimaisuutta ja paikallisyhpeyttä. Tyhjiillään tai vajaakäytöllä olevien tilojen käyttöä edistämällä voidaan varsin pienillä taloudellisilla panostuksilla tukea pienyrittäjyyttä, kansalaistoimijoita ja kaupunkilaisten omaehtoista toimintaa sekä parantaa koko alueen viihtyisyyttä,

elinvoimaa ja turvallisuutta.⁹ Onnistuneissa rakennus-, peruskorjaus- ja tilankäyttöä parantavissa hankkeissa syntyy tiloja ja tapahtumia, joita voidaan kutsua alueellisiksi magneeteiksi. Ne vetävät puoleensa sekä alueen asukkaita että muitakin kaupunkilaisia ja matkailijoita.

Painopiste 5: Saavutettavuuden parantaminen

”Saavutettavuus on yksi niistä yleisesti käytettävistä termeistä, joita kaikki käyttävät, kunnes joutuvat määrittelemään tai mittaamaan sitä.”

Edellinen Peter Gouldin (1969) tekstistä suomennettu lainaus kuvaa osuvasti saavutettavuuden monimutkaisuutta. Tästäkin huolimatta saavutettavuuden tarkastelu on hyödyllinen palveluverkkosuunnittelun työkalu.

Yleisesti ottaen saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että asukkaat, yritykset, yhteisöt, palvelut ja toiminnot saavuttavat toisensa jollakin tavalla. Hyvin saavutettavat alueet vetävät puoleensa ihmisiä ja investointeja. Maankäytöllä vaikutetaan merkittävästi saavutettavuuteen – kaupunkilaisten liikkumiseen käyttämään aikaan, valitsemiin kulkumuotoihin sekä ylipäättään päätöksiin lähteä liikkeelle. Maankäytön, liikenneyhteyksien sekä ajan lisäksi saavutettavuudella on myös yksilöllinen ulottuvuus: tarpeet, kyvyt ja mahdollisuudet saavuttaa palveluita vaihtelevat esimerkiksi iän, tulotason ja toimintakyvyn mukaan.

Palveluverkkosuunnittelussa saavutettavuutta luodaan ja parannetaan teknisillä ja sosiaalisilla ratkaisuilla.

Teknisellä saavutettavuudella tarkoitetaan matka-aikoihin ja kulkumuotoon perustuvaa saavutettavuutta. Tällöin arvioidaan sijaintien saavutettavuutta esimerkiksi kävellen, pyörällä tai julkisella liikenteellä. Yhdenvertaisuus suunnittelussa edellyttää kohderyhmäkohtaista ymmärrystä matka-ajoista ja saavutettavuudesta. Lapsille ja ikäihmisille lähellä sijaitsevat palvelut ovat tärkeitä, kun taas työssäkäyville palveluiden saavutettavuus voi toteutua parhaiten julkisen liikenteen solmukohdissa.

Fyysisen ympäristön **esteettömyys** on yksi teknisen saavutettavuuden ulottuvuuksista. Saavutettavuutta voidaan parantaa suunnittelemalla tilat esteettömiksi. Esteettömyys on myös kulkureittien suunnitteluun liittyvä kysymys. Mikäli tilaan kulkevalla reitillä on yksikin este esimerkiksi pyörätuolilla kulkemiselle, ei tilakaan ole tosiasiallisesti esteetön ja saavutettava pyörätuolia käyttävälle henkilölle.

Teknisen saavutettavuuden arvioinnin työkaluna hyödynnetään palveluiden luokittelua saavutettavuuden perusteella (taulukko 2). Luokittelu ei ole palvelulupaus, vaan suuntaa antava ymmärrys siitä, mitä palveluita on

⁹ Esimerkiksi Bolognassa kehitetty Incredibol-haastekilpailun malli on tuottanut hyviä tuloksia. Ks. Cities of Service, Incredibol! Blueprint: <http://citiesofservice.org/resource/incredibol>

tarkoituksenmukaista tarjota lähellä, mitä alueellisesti ja mitä kaupunginlaajuisesti. Luokittelutyökalu mahdollistaa saavutettavuuden tarkastelun karttapohjaisesti. Kun palveluille annetaan sijaintinsa kytkeytyvä saavutettavuusluokka, voidaan havainnollistaa palvelun vaikutusalueita, vaikutusalueen väestöpohjaa ja sen ennustettua kasvua sekä palveluverkon kattavuutta ja mahdollisia katvealueita. Lisäksi voidaan muun muassa kartoittaa saavutettavuuden kannalta hyviä sijainteja, ennakoida palveluverkkoon suunniteltujen muutosten vaikutuksia ja arvioida kaupunkipalveluiden saavutettavuutta eri alueilta.

Kussakin kulttuurin ja vapaa-ajan palvelukokonaisuudessa eri saavutettavuusluokkiin kuuluvien palveluiden funktiot ovat jonkin verran erilaisia. Taulukossa 2 toimintoja kuvataankin vain yleisellä tasolla, toimialanlaajuisesta näkökulmasta. Luokittelun tarkoitus ei ole kuvata ihmisten yksilöllisiä valintoja: Yhtäältä lähipalvelut ovat kauempaakin tulevien käytössä. Toisaalta kaupunkilainen saattaa kokea kävelyetäisyydellä sijaitsevan alue- tai kaupunkipalveluksi luokitellun palvelun lähipalvelukseen.

Taulukko 2. Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden luokittelu teknisen saavutettavuuden näkökulmasta.

	Lähipalvelu	Aluepalvelu	Kaupunkipalvelu
Mittari	Matka-aika kävellen.	Matka-aika julkisella liikenteellä ja pyörällä.	Palvelee koko kaupunkia, maata tai kansainvälistä yhteisöä.
Funktio	<ul style="list-style-type: none"> - Mielekästä arjen tekemistä - Kohtaamis-paikkoja - Tiloja omaehtoisille toiminnoille 	<ul style="list-style-type: none"> - Monipuolisia harrastusmahdollisuuksia - Helposti saavutettavia elämyksiä - Olosuhteita ohjatuille ja omaehtoisille toiminnoille 	<ul style="list-style-type: none"> - Monimuotoista tarjontaa, ”kaikille jotakin” - Suuria ja pieniä elämyksiä - Kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä olosuhteita
Esimerkkejä	<ul style="list-style-type: none"> - Kirjasto - Ulkoilu-mahdollisuus - Nuorten kokoontumistila - Koulujen tilat ja piha-alueet koulupäivän ulkopuolisina aikoina 	<ul style="list-style-type: none"> - Uimahalli - Kulttuurikeskus - Liikuntahalli - Skeittipaikka 	<ul style="list-style-type: none"> - Keskustakirjasto Oodi - Suurareenat ja ulkoilmatilat suur tapahtumille - Venepaikat - Ulkoilusaaret ja -alueet - Leirikeskukset

Saavutettavuusluokittelu on työkalu, joka tuo suunnittelun tueksi yhden näkökulman ja tavan mitata palveluiden tasapuolista saatavuutta. Se auttaa välttämään palveluverkon mahdollisia päällekkäisyyksiä ja kohdentamaan resursseja alueille, joilla tarve on suurin.

Luokittelun hyödyntäminen edellyttää tapauskohtaista määrittelyä. Teknisessä saavutettavuuden tarkastelussa on luokittelun lisäksi myös muita ulottuvuuksia, kuten palveluiden kapasiteetti suhteessa kasvavaan väestöön. Esimerkiksi kaupunkirakenteen tiivistyessä palveluverkko voi näyttäytyä edelleen teknisesti saavutettavana. Tosiasiallisesti saavutettavuus kuitenkin heikentyy, mikäli palveluihin kohdistuva käyttöpaine ylittää niiden kapasiteetin.

Sosiaalinen saavutettavuus tarkoittaa saavutettavuuden toteutumista eri väestöryhmille. Kaikilla kaupunkilaisilla on yhdenvertainen oikeus päästä osalliseksi kulttuurin ja vapaa-ajan palveluista ja toiminnoista. Sosiaalista saavutettavuutta ei synny tarjoamalla samaa palvelua kaikille samalla tavalla, vaan purkamalla rakenteellisia esteitä ja tunnistamalla eri väestö- ja käyttäjäryhmien tarpeita. Muun muassa ikä, sukupuoli, kieli, tulo- ja koulutustaso sekä perhetausta vaikuttavat mahdollisuuksiin käyttää palveluja. Erilaisten ihmisten osallistumiselle luodaan edellytyksiä kehittämällä palveluita yhdessä palveluiden kohderyhmien kanssa.

Palvelumuotoilun työkalut ovat hyödyllisiä sosiaalisen saavutettavuuden parantamisessa. Kulttuurin ja vapaa-ajan kaupunkilaisprofiilit¹⁰ havainnollistavat sosiaalista saavutettavuutta kahdella ulottuvuudella. Pystyvyys kuvaa ihmisen mahdollisuuksia ja hänelle tarjoutuvaa valinnanvaraa ja avoimuus vapaaehtoisuuteen perustuvaa halua käyttää palveluita. Pystyvyyden kokemusta tuetaan poistamalla esteitä ja lisäämällä mahdollisuuksia osallistua. Avoimuutta palveluille kasvatetaan luomalla houkutuksia.

Sosiaalisen saavutettavuuden mittaaminen on teknistä saavutettavuutta monimutkaisempaa. Teknisen saavutettavuuden näkökulmasta yksityisten ja yleishyödyllisten toimijoiden tuottamia palveluita voidaan tarkastella kaupungin palveluiden rinnalla. Sosiaalisen saavutettavuuden näkökulmasta esimerkiksi hinta vaikuttaa merkittävästi saavutettavuuteen.

Palveluja tuotetaan yhä enemmän myös digitaalisissa ympäristöissä.

Digitaalisten palveluiden inklusiivisuus ja yhdenvertaisuus on yksi kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan tavoitteista ja saavutettavuuden ulottuvuuksista. Kulttuurin ja vapaa-ajan palvelut ovat otollisia digitalisaation mahdollisuuksille: kaikissa palveluissa ei vaadita vahvaa tunnistautumista, kirjastoissa voi oppia digitaitoja ja kulttuurielämyksiä sekä liikuntamahdollisuuksia voidaan viedä lähelle, jopa kaupunkilaisten koteihin. Samaan aikaan haasteena on, että kaikilla ei ole edellytyksiä käyttää digitaalisia palveluita.

Demos Helsinki ja Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala syvensivät yhteistyössä ymmärrystä, mitä digisyrjäytymisen ehkäisy ja helppo pääsy digipalveluihin tarkoittavat. Digisaavutettavuudesta koostetun raportin mukaan:

¹⁰ Ks. Kulttuurin ja vapaa-ajan kaupunkilaisprofiilit: <http://digi.hel.fi/projektit/digitalisaation-tyokalut/kaupunkilaisprofiilit-kuva/>

Kaikille toimivat palvelut ja kanavat takaavat, että jokainen ihminen voi tuntea osallisuutta ja halutessaan toimia kaupungin hyväksi. Inklusiivisuus vaatii käyttäjäryhmien tarpeiden kokonaisvaltaista arviointia, empatiaa ja aktiivista varmistamista, että tarpeet on huomioitu. Saavutettavuutta voidaan pitää palvelujen kehityksen vähimmäistasona ja ohjenuorana, joka luo perustan sekä inklusiivisuudelle että osallisuudelle.¹¹

Saavutettavuuden parantaminen ei aina edellytä pysyväisluonteisia tiloja tai tiettyyn fyysiseen paikkaan sidottua toimintaa. On myös muita keinoja viedä palveluita lähelle heille, jotka niitä tarvitsevat, ja sinne, missä niillä on tarvetta. Palvelut voivat olla liikkuvia, digitaalisia sekä pop up -tyyppisiä.

¹¹ Ks. Demos Helsinki: Saavutettavuus, inklusiivisuus ja osallisuus – digitaalinen inklusiivisuus ja yhdenvertaisuus kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan tavoitteena: <https://www.demoshelsinki.fi/julkaisut/saavutettavuus-inklusiivisuus-ja-osallisuus-digitaalinen-inklusiivisuus-ja-yhdenvertaisuus-kulttuurin-ja-vapaa-ajan-toimialan-tavoitteena/>

Liite 1. Keskeiset käsitteet

Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkko on kaupungin ja muiden toimijoiden tuottamien palveluiden muodostama kokonaisuus. Verkko muodostuu tiloista, alueista ja digitaalisista ympäristöistä sekä niiden mahdollistamista ja niissä järjestettävistä toiminnoista. Palveluverkon suunnittelussa lähtökohtana ovat toiminnalliset tarpeet ja niiden suhteuttaminen väestön ja kaupunkirakenteen muutokseen, maan- ja tilankäyttöön sekä käytettävissä oleviin resursseihin.

Olosuhde on tila, alue tai digitaalinen ympäristö, jossa kulttuurin ja vapaa-ajan toimintaa voidaan toteuttaa joko kaupungin tai muiden toimesta tai omaehtoisesti. Olosuhteen käsite sisältää ajatuksen siitä, että erilaiset kaupunkitilat ovat monikäyttöisiä eikä näin ollen kaikkia niistä ole suunniteltu erityisesti kulttuurin ja vapaa-ajan toiminnan käyttöön.

Olosuhteet osana palveluverkkoa

Olosuhteilla tarkoitetaan ensisijaisesti fyysisesti rajattavissa olevia tiloja ja alueita, joissa kulttuurin ja vapaa-ajan toimintaa ja palveluita voidaan toteuttaa.

Olosuhteen käsite on vakiintunut liikunnan toimialalla ja liikuntapolitiikassa tarkoittamaan ympäristöä, jossa liikunta- ja urheilutoimintaa toteutetaan. Olosuhteiden piiriin kuuluvat näin ollen paitsi tilat ja alueet myös niihin sijoitetut erilaiset välineet, kalusteet ja oheistilat. Paitsi fyysiseen ympäristöön olosuhteella viitataan myös sosiaaliseen ympäristöön liittyviin seikkoihin, kuten käyttömaksuihin, käyttövuorojen jakoon ja turvallisuuteen.¹² Museoalalla olosuhdetilalla viitataan siihen, miten tila muutetaan museokriteerit täyttäväksi.¹³

Muilla kulttuurin ja taiteen, nuorisotoiminnan ja kirjastopalvelun aloilla olosuhteella ei ole vastaavaa vakiintunutta käsitteellistä merkitystä. Yleiskielessä olosuhteilla viitataan usein monenlaisiin asiointiloihin kuten säätilaan, taloudelliseen tilanteeseen tai elämäntilanteeseen.

Liikunnan, kulttuurin, nuorisotoiminnan ja kirjaston olosuhteita ei voida suunnitella ja kehittää täysin samoista lähtökohdista ja samoin

Esimerkkejä kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkosta:

- sisä- ja ulkoliikuntapaikat
- venepaikat
- alueelliset kulttuuritilat
- koulujen, päiväkotien sekä niiden piha-alueiden ilta- ja vapaa-ajankäyttö
- palvelukeskukset
- taitelijoiden työ- ja esitystilat
- kulttuuritalot
- kirjastot
- nuorisotalot ja -tilat
- viher- ja virkistysalueet
- esiintymislavat
- tapahtuma-alueet
- harjoitustilat
- kokoelma- ja näyttelytilat
- julkinen taide
- varaus-, vuorovaikutus- ja asiointijärjestelmät

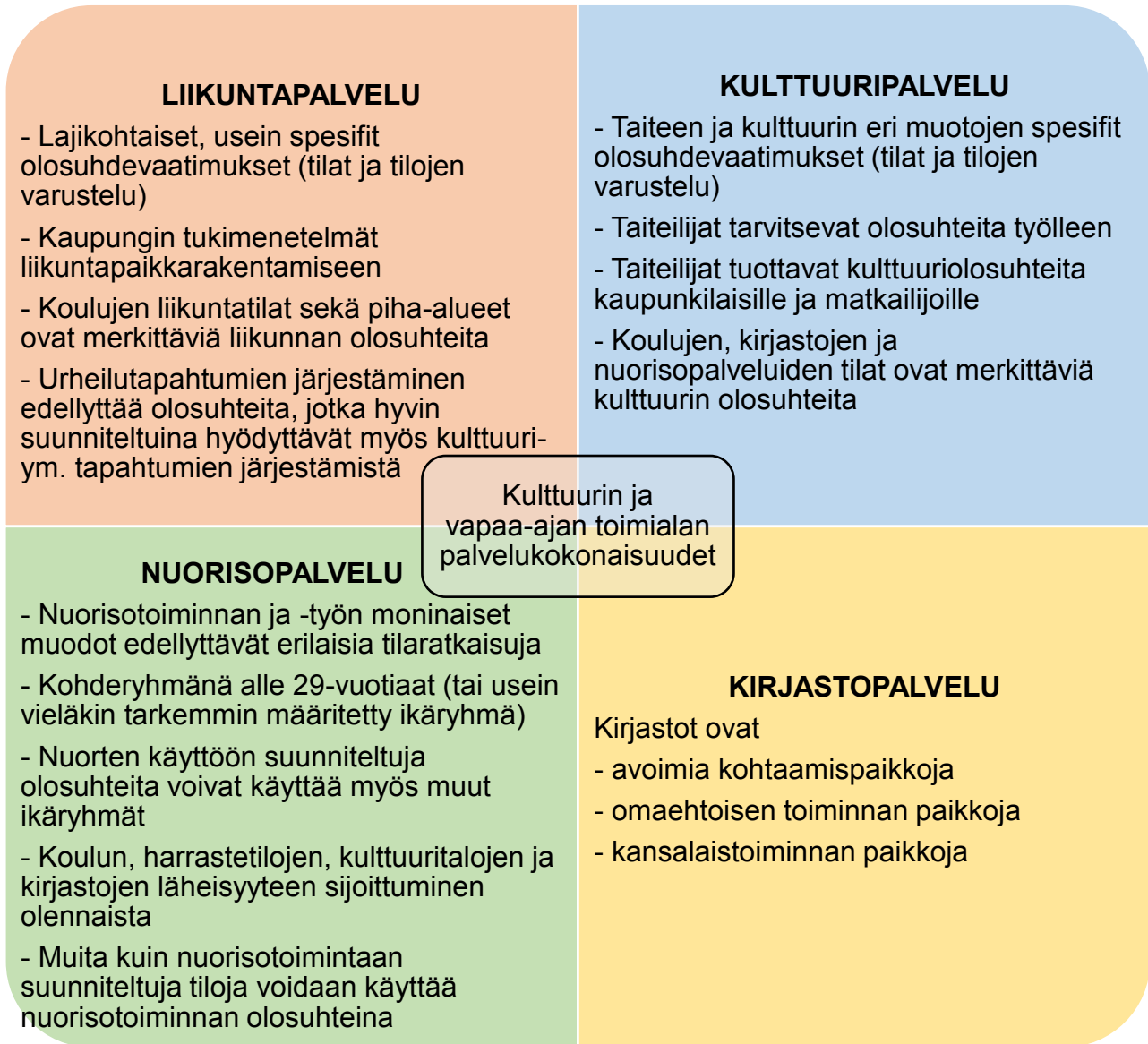
¹² Esim. Olympiakomitea: Yleistä liikunnan ja urheilun olosuhteista:

<https://www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/liikuntapolitiikka/olympiakomitean-olosuhdetyo-2/yleista-liikunnan-ja-urheilun-olosuhteista/>

¹³ HAM / Riitta Heinämaa.

menetelmin. Kuviossa 1 eritellään kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelukokonaisuuksien näkökulmasta joitakin olosuhdetyön erityispiirteitä.

Kuvio 1. Erityispiirteitä palvelukokonaisuuksittain.

Liikunnassa eri lajeilla on hyvinkin tarkkoja olosuhdevaatimuksia. Esimerkiksi pelikentän koosta, alustasta ja tilan varustelusta määrätään usein lajin säännöissä. Helsingissä on monipuolinen ja omistajapohjaltaan kirjava liikunnan ja urheilun olosuhdeverkosto. Yhtenä tekijänä sen syntyä ja kehittymistä ovat edesauttaneet Helsingin kaupungin tukimenetelmät liikuntapaikkarakentamiseen – yksityisten liikuntapaikkojen maanvuokrasubventio sekä rakennushankkeiden lainoitus urheilu- ja ulkoilulaitosrahastosta. Olosuhteet mahdollistavat liikunta- ja urheiluseuratoiminnan, kaupungin oman ja yritysten toiminnallisen palvelutarjonnan, tapahtumien järjestämisen sekä kaupunkilaisten omaehtoisen

liikkumisen. Koulujen liikuntatilat sekä piha-alueet ovat olennainen osa liikunnan olosuhdeverkostoa. Kiinnostavat urheilutapahtumat luovat helsinkiläisille, koko Suomelle ja kansainväliselle yhteisölle urheilukulttuuria.

Monien kulttuurin ja taiteen muotojen harjoittaminen edellyttää spesifejä tiloja tai vähintään tilojen varustelua. Kaupungilla ei ole käytössään kulttuurin tilahankkeiden tukemiseksi yhtä laajaa keinovalikoimaa kuin liikuntapaikkarakentamisen tueksi. Kulttuurin kiinteistökehityksessä Helsingin kaupungin tytäryhteisönä toimii Kaapelitalo Oy. Kulttuurin olosuhteita käyttävät taiteilijat, tapahtumajärjestäjät, muut yksityiset ja yleishyödylliset kulttuuritoimijat, Helsingin kaupungin kulttuuripalvelut, kaupungin tytäryhteisöt sekä kaupunkilaiset omaehtoisesti. Elinvoimainen kulttuurin ja taiteen toiminta itsessään synnyttää teoksia ja tapahtumia, joiden avulla sekä maksullisista että maksuttomista tiloista ja alueista voidaan tehdä yleisölle kulttuuriolosuhteita. Esimerkiksi taitelijoiden työtilojen tukeminen ei näin ollen näyttäydy ainoastaan taiteilijoiden tukemisena vaan myös välillisenä olosuhdetyönä kaupunkilaisille ja matkailijoille. Koulujen, kirjastojen ja nuorisopalveluiden tilat ovat olennaisia kulttuuritoiminnan olosuhteita.

Nuorisotoiminnan ja -työn muodot ovat moninaisia. Joidenkin toimintojen osalta riittää, että nuorten käytössä on tila, jonka he kokevat omakseen, kun taas toisten osalta tarvitaan spesifejä tiloja ja/tai varustelua. Nuorisotoiminnassa kohderyhmä on yleisesti ottaen alle 29-vuotiaat. Nuorisotoiminnan olosuhteissa toimintaa toteuttavat nuorisojärjestöt sekä muut nuorille toimintaa järjestävät yhteisöt, kaupungin nuorisopalvelut sekä nuoret itse. Ensisijaisesti nuorten käyttöön suunniteltuja olosuhteita voivat käyttää myös muut ikäryhmät. Toisaalta nuoret voivat käyttää toimintaansa myös muita kuin nuorten käyttöön suunniteltuja tiloja. Nuorisotoiminnan olosuhteiden suunnittelussa keskeistä on koulun, harrastetilojen, kulttuuritalojen ja kirjastojen läheisyyteen sijoittuminen.

Kirjastojen tilat ovat kulttuurin ja vapaa-ajan toimintojen olosuhteita siinä määrin kuin ne ovat käytettävissä ja muunneltavissa eri käyttötarkoituksiin. Kirjastot ovat avoimia kohtaamispaikkoja, omaehtoisen toiminnan paikkoja sekä kansalaistoiminnan paikkoja.

Tässä periaateasiakirjassa puhutaan selvyiden vuoksi yläkäsitteenä palveluverkkosuunnittelusta.

Palveluverkon suunnittelu

Taulukko 1 havainnollistaa palveluverkkosuunnittelun viitekehystä – sen osaluueita sekä siihen osallistuvia tahoja. Katkoviivat taulukon sarakkeiden välissä kuvaavat olosuhteen luonnetta ympäristön (tila tai alue) ja toiminnan rajapintana. Se, miten tilasta tai alueesta tehdään olosuhde kulttuurin ja vapaa-ajan toiminnalle, riippuu monista tekijöistä. Ratkaisumallin valintaan vaikuttavat muun muassa käytettävissä olevat resurssit ja se, millaiselle toiminnalle olosuhdetta suunnitellaan. Yhtä universaalia tai oikeaa tapaa ei ole, vaan

palveluverkkosuunnittelun tavoitteena on löytää parhaat ratkaisumallit eri tilanteisiin.

Taulukko 1. Palveluverkkosuunnittelun viitekehys.

	TILA, ALUE palveluna Fyysinen tai digitaalinen ympäristö. Ympäristö ei kuitenkaan itsessään ole olosuhde, jos sitä ei voi käyttää. Usein tarvitaan toimenpiteitä, jotta tilasta tai alueesta tehdään olosuhde, esim. liikuntapaikka, kulttuuritila tai nuorisotoiminnan tila. Suunnittelutehtäviä, mm. - käyttötarkoitus yleisesti - sijainti - tyyppi - koko - ylläpito ja korjaus	OLOSUHDE palveluna Puitteet, jotka mahdollistavat toiminnan. Olosuhde toteutuu, kun tilan tai alueen käyttö mahdollistetaan tai se suunnitellaan ja avataan kulttuurin ja vapaa-ajan toimintaa varten. Suunnittelutehtäviä, mm. - käyttötarkoitus spesifisti, mm. varustelu, kalustus, oheistilat - käyttöpolitiikka (vuorojenjako, käyttömaksut) - esteettömyys - turvallisuus	TOIMINTA palveluna Kaupungin tai muun yhteisön tuottama palvelu tai omaehtoinen toiminta. Toiminnalliset tarpeet ovat lähtökohta olosuhdesuunnittelulle. Suunnittelutehtäviä, mm. - sisältö - tarpeen ja kysynnän arviointi - kohderyhmä - hinnoittelupolitiikka - sosiaalinen saavutettavuus
SUUNNITTELIJAT, TOTEUTTAJAT, HALLINNOIJAT	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 15px; padding: 5px; background-color: #e0f0e0;"> TALOUSVAIKUTUSTEN ARVIOINTI (KUSTANNUSTEHOKKUUS) YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN ARVIOINTI (EKOTEHOKKUUS) </div>		
KUVA			
MUU KAUPUNGIN TOIMIALA			
MUU			

Viitekehysten avulla voidaan avata palveluverkkosuunnitteluun liittyviä kysymyksiä sekä eri tahojen vastuualueita. Seuraavassa viitekehystä sovelletaan esimerkkitapauksena skeittaukseen.

Skeittaajat käyttävät olosuhteinaan paitsi avointa kaupunkitilaa myös skeittipaikkoja. Yhtäältä olosuhde voidaan siis saada aikaan sallimalla skeittaus avoimessa kaupunkitilassa silloin, kun kaupunkitila katsotaan riittävän turvalliseksi eikä toiminnasta aiheudu vahinkoa rakenteille. Olosuhteita voidaan parantaa huomioimalla katuskeittäus kaupunkitilan suunnittelussa. Toisaalta

voidaan suunnitella ja rakentaa nimenomaan skeittaukselle tarkoitettu olosuhde, skeittipaikka. Tällöin tarvitaan tarkoitukseen sopiva alue (tai tila), jota kaupunkiorganisaatiossa hallinnoi kaupunkiympäristön toimiala (KYMP). KYMP voi itse rakennuttaa skeittipaikan sekä vastata sen ylläpidosta ja hallinnoinnista tai alue voidaan vuokrata KYMP:ltä tähän tarkoitukseen. Vaihtoehtoisesti vuokraaja, rakennuttaja ja hallinnoija voi olla kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala tai kaupunkiorganisaation ulkopuolinen toimija. Skeittipaikan käyttäjälle – skeittaajalle, scoottaajalle, rullaluistelijalle tai BMX-pyöräilijälle – sillä ei välttämättä ole merkitystä, mikä toimija tai mitkä toimijat yhteistyössä olosuhteen toteuttavat.

Vastaavalla tavalla voidaan tarkastella mitä tahansa muuta kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnitteluun liittyvää kysymystä. Millaiselle toiminnalle on tarvetta? Minkälaisia olosuhteita kyseinen toiminta edellyttää? Millaiseen ympäristöön olosuhde voidaan toteuttaa? Onko sopivia ympäristöjä käytettävissä vai edellyttääkö olosuhteen toteuttaminen uuden rakentamista tai vanhan peruskorjausta? Mitkä tahot ovat mukana toteuttamassa olosuhdetta, ketkä sitä lopulta käyttävät, ja minkälaisiin toimintoihin?

Monet kulttuurin ja taiteen toiminnot, urheilulajit ja liikuntamuodot sekä nuorisotyön ja -toiminnan muodot edellyttävät hyvin tarkkaan määriteltyjä olosuhteita. Alueellinen kulttuuritila ei ole ainoastaan tila, vaan olosuhde tietyille kulttuurin ja taiteen harjoittamisen muodoille. Liikuntahalli on liikunnan tila, mutta palvelee olosuhteen ainoastaan niitä liikuntamuotoja, joihin se on suunniteltu, ja joiden harrastajilla on mahdollisuus käyttää sitä. Vastaavasti merkittäviä liikunnan olosuhteita ovat myös kevyen liikenteen väylät¹⁴. Nuorisotila voi palvella nuorisoa kokoontumispaikkana, mutta mahdollistaako se esimerkiksi kulttuurisen nuorisotyön? Minkälaista kulttuurin ja vapaa-ajan toimintaa kirjaston tilat palvelevat? Entä sosiaali- ja terveystoimialan hallinnoimat palvelukeskukset?

Tilojen yhteiskäyttö eri toimialojen ja erilaisten toimijoiden välillä on kokonaistaloudellisesti kustannustehokas ratkaisu, joka edistää kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkon saavutettavuutta kaikille kaupunkilaisille. Esimerkiksi kasvatuksen ja koulutuksen toimialan hallinnoimien koulujen ja päiväkotien tilojen ja piha-alueiden käyttötarkoitus ei rajoitu koulupäivän aikaiseen toimintaan. Koulupäivien ulkopuolisina aikoina ne ovat monenlaisten kulttuurin ja vapaa-ajan toimintojen olosuhteita. Vastaavasti kulttuurin ja vapaa-ajan tiloja on mahdollista käyttää oppimisympäristöinä koulupäivän aikana.

¹⁴ Kävelylenkkeily on aikuisväestön keskuudessa suosituin ja pyöräily kolmanneksi harrastetuin liikuntamuoto. Mäkinen, Jarmo (toim.) 2019: aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018.

https://kihuenergia.kihu.fi/tuotostiedostot/julkinen/2019_jar_aikuisvest_sel71_85829.pdf?fbclid=IwAR0rt3OyAuzphgsAOxUjbnhjYOGhcAFxWcYdE9v95MEE8KD76N7PSnYS3pd4

Kaupunkilaisten näkökulmasta keskeistä ei ole tilojen tai toimintojen olemassaolo tai se, mikä taho tiloja hallinnoi, vaan mahdollisuus käyttää tiloja tai osallistua niissä järjestettävään toimintaan.

Liite 2.

Valmisteluprojekti

Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnittelun periaatteiden valmistelu toteutettiin vuorovaikutteisena kehittämisprojektina, jonka vetovastuu oli Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla. Valmistelussa kuultiin laajasti kaupungin sisäisiä ja ulkoisia sidosryhmiä. Projektia ohjasi kansliapäällikön päätöksellä (53/15.3.2019) asetettu olosuhteiden suunnitteluperiaatteiden laatimisen ohjausryhmä. Projektin omistajana toimi kulttuurin ja vapaa-ajan toimialajohtaja Tommi Laitio ja käytännön toteutuksesta vastasi projektipäällikkö Kaarle Kurki.

Projektin ensisijaisena viestintäkanavana ja aineistojen hallinnan työkaluna käytettiin Microsoft Teams -ohjelmistoa. Projektissa tuotettu ja siihen liittyvä aineisto on tallennettu ja saatavilla projektin Teams-kanavalta myös projektin päättymisen jälkeen.

Seuraavassa käydään lyhyesti läpi projektin hallintarakenne sekä vuorovaikutuksen ja valmistelutyön osa-alueet.

Ohjausryhmä

Ohjausryhmän jäsenenä toimi pääosin toimialan ulkopuolisia asiantuntijoita kaupungin muilta sektoreilta ja keskeisistä sidosryhmistä.

Ohjausryhmän tehtävänä oli varmistaa projektille asetettujen tavoitteiden toteutuminen, arvioida keskeiset ratkaisuehdotukset sekä kannustaa projektiryhmää rohkeaan, mahdollisuuksia tunnistavaan työhön. Ohjausryhmän yksittäisten jäsenten asiantuntemusta hyödynnettiin valmistelutyössä.

Ohjausryhmä kokoontui seitsemän kertaa projektin aikana.

Ohjausryhmän jäsenet:

Toimialajohtaja **Tommi Laitio** (puheenjohtaja), kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Apulaisprofessori **Venla Bernelius**, Helsingin yliopisto

Varajäsen: Apulaisprofessori **Sirpa Lappalainen**, Joensuun yliopisto

Strategiapäällikkö **Marko Karvinen**, kaupunginkanslia

Tilapalvelupäällikkö **Mauno Kemppi**, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala

Varajäsen: Johtava arkkitehti **Vera Schulman**, kasvatuksen ja koulutuksen

toimiala

Tilapalvelupäällikkö Matti Kuusela, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelupäällikkö Jussi Luomanen,

kaupunkiympäristön toimiala

Varajäsen: Tiimipäällikkö **Hanna Pikkarainen**, kaupunkiympäristön toimiala

Pääsihteeri Rosa Meriläinen, kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry

Varajäsen: Tiedottaja **Sanna Ylä-Lyly**, kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö

KULTA ry

Kaupunginsihteeri **Leena Mickwitz**, kaupunginkanslia

Digitalisaatiojohtaja **Mikko Rusama**, kaupunginkanslia

Toimitusjohtaja **Mikko Salonen**, Suomen Olympiakomitea

Varajäsen: Erityisasiantuntija **Karoliina Ketola**, Suomen Olympiakomitea

Yksikön päällikkö **Reetta Sariola**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Professori **Mari Vaattovaara**, Helsingin yliopisto

Varajäsen: Professori **Anssi Joutsiniemi**, Aalto-yliopisto

Hankepäällikkö **Ville Vastamäki**, kaupunginkanslia

Nuorisoasiainjohtaja **Mikko Vatka**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Erityissuunnittelija **Kaarle Kurki** (sihteeri), kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Sparrausryhmä

Sparrausryhmä koostui pääosin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelukokonaisuuksien päälliköistä.

Sparrausryhmän tehtävänä oli tukea projektiryhmän työtä sisältökeskeisesti ja läheisesti. Sparrausryhmä toi työhön toimialan palvelukokonaisuuksien sekä joidenkin kaupunginlaajuisten teemojen (matkailun edistäminen, aluesuunnittelu) sisällölliset näkökulmat. Sparrausryhmän yksittäisten jäsenten asiantuntemusta hyödynnettiin valmistelutyössä.

Sparrausryhmä kokoontui yhdeksän kertaa projektin aikana.

Sparrausryhmän jäsenet:

Erityissuunnittelija **Kaarle Kurki** (puheenjohtaja/projektipäällikkö), kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Aluekirjastopalvelujen johtaja **Saara Ihamäki**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Liikuntapaikkapäällikkö **Petteri Huurre**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Aluepäällikkö (läntinen nuorisotyö) **Tiina Hörkkö**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Tilapalvelupäällikkö **Matti Kuusela**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Hallintojohtaja **Kirsti Laine-Hendolin**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelupäällikkö **Jussi Luomanen**,

kaupunkiympäristön toimiala

Varajäsen: Tiimipäällikkö **Hanna Pikkarainen**, kaupunkiympäristön toimiala

Erityissuunnittelija **Jukka Punamäki**, kaupunginkanslia

Museonjohtaja **Maija Tanninen**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Projektiryhmä

Projektiryhmässä toimi kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan eri toimintojen asiantuntijoita. Projektiryhmä suunnitteli ja toteutti käytännön valmistelutyön sekä piti ohjaus- ja sparrausryhmän ajan tasalla projektin etenemisestä. Projektiryhmän työtä veti projektipäällikkö.

Projektiryhmän jäsenillä oli projektityössä omat vastuualueensa. Projektityötä tehtiin kuitenkin ensisijaisesti moniammatillisena tiiminä.

Projektiryhmä kokoontui varsinaiseen kokoukseen yhteensä 18 kertaa. Lisäksi projektiryhmän jäsenet yhdessä muiden alojen asiantuntijoiden kanssa kokoontuivat eri kokoonpanoissa käsittelemään ja työstämään projektin eri osa-alueita.

Projektiryhmän jäsenet (suluissa ensisijainen vastuualue):

Erityissuunnittelija **Kaarle Kurki** (puheenjohtaja/projektipäällikkö), kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, kehittämisspalvelut (kokonaiskoordinaatio, raportointi, kirjalliset esitykset)

ICT-arkkitehti **Tuula Hannonen** (5/2019 asti), kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, tietohallintopalvelut (tietoarkkitehtuuri, tieto ja digitaalisuus)

Korkeakouluharjoittelija **Juha Hulkkonen** (4–7/2019), kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, kehittämisspalvelut (saavutettavuustarkastelut)

Arkkitehti **Eeva Jalovaara**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, tilapalvelut (pilotointi ja testaus, omat tilat)

Erityissuunnittelija **Jouni Juntumaa**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, kehittämisspalvelut (tieto, suoritteet, mittarit, tiedolla johtaminen, kirjastopalvelut, kulttuuripalvelut)

Erityissuunnittelija **Pekka Jyrkiäinen**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, kehittämisspalvelut (tieto, suoritteet, mittarit, tiedolla johtaminen, liikuntapalvelut)

Kehittämissasiantuntija **Krista Manner** (6/2019 alkaen), kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, kehittämisspalvelut (tilakartoitus)

Kehittämissasiantuntija **Inari Penttilä**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, kehittämisspalvelut (vuorovaikutus, viestintä)

Vuorovaikutusasiantuntija **Christian Sannemann**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, viestintä- ja markkinointipalvelut (vuorovaikutus, viestintä)

Erityissuunnittelija **Harri Taponen** (8/2019 alkaen), kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, kehittämisspalvelut (tieto, suoritteet, tiedolla johtaminen, nuorisopalvelut)

Kehittämissasiantuntija **Marika Westman**, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, kehittämisspalvelut (tilojen asukaskäyttö ja järjestelmät)

Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta

Työn etenemisestä raportoitiin säännöllisesti kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnalle. Palveluverkkosuunnittelun periaatetyö etenee kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan päätöksentekoon joulukuussa 2019.

Nuoriso-, vanhus- ja vammaisneuvostojen kuulemiset

Periaatetyötä esiteltiin toukokuussa 2019 nuoriso-, vanhus- ja vammaisneuvostoille. Tapaamiset olivat luonteeltaan kuulemistilaisuuksia. Neuvostojen keskeiset kommentit ja viestit periaatetyöhön otettiin huomioon valmistelussa.

Kaupungin johtoryhmä

Työn etenemisestä raportoitiin säännöllisesti kaupungin johtoryhmälle.

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelukokonaisuudet

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelukokonaisuuksien johto, palveluiden päälliköt sekä muut valmistelutyössä mukana olleet henkilöt kutsuttiin projektin Teams-kanavalle, jossa raportoitiin työn etenemisestä. Projektin etenemisestä raportoitiin säännöllisesti toimialan johtoryhmässä.

Huhti-toukokuussa 2019 työn etenemisestä raportoitiin palvelukokonaisuuksien johtoryhmissä ja samalla johtoryhmien jäseniltä kerättiin tietoa palveluverkkosuunnittelun tietopohjasta ja kehittäjäkumppaneista.

Avustus- ja tukimenetelmäselvitystä varten haastateltiin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan liikunta-, nuoriso ja -kulttuuripalvelukokonaisuuksien kumppanuusyksiköiden päälliköitä sekä palvelukokonaisuuksien johtoa.

Syksyllä 2019 kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelukokonaisuuksien johtoryhmiä pyydettiin nimeämään työryhmät projektiryhmän järjestämiin saavutettavuusluokittelu-työpajoihin.

Helsingin kaupungin liikkumishjelman projektipäällikön kanssa käytiin keskusteluja valmistelutyön etenemisestä.

Valmistelutyötä esiteltiin taide- ja kulttuurivisiota valmistelevalla työryhmälle huhtikuussa 2019.

Palveluiden luokittelu saavutettavuuden näkökulmasta

Lokakuussa 2019 järjestetyissä työpajoissa tunnistettiin palvelukokonaisuuksittain keskeiset toiminnan olosuhteet (tilat ja alueet, joissa kulttuurin ja vapaa-ajan toimintaa voidaan toteuttaa) ja luokiteltiin tunnistetut olosuhteet saavutettavuuden näkökulmasta (lähipalvelu, aluepalvelu, kaupunkipalvelu).

Työpajojen tulokset ovat keskeinen lähtökohta kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden saavutettavuuden tarkasteluun ja ne otettiin huomioon periaatteiden valmistelussa.

Selvitys avustus- ja tukimenetelmistä

Projektissa toteutettiin selvitys kaupungin avustus- ja tukimenetelmistä kulttuurin ja vapaa-ajan toimijoille. Selvityksessä tarkasteltiin avustus- ja tukimenetelmiä olosuhteiden tuottamisen näkökulmasta ja annettiin kehittämissuosituksia, jotka otettiin huomioon periaatteiden valmistelussa.

Saavutettavuustarkastelut

Projektissa toteutettiin kaksi kulttuurin ja vapaa-ajan palvelujen saavutettavuustarkastelua:

1. *Helsingin kaupungin nuorisopalvelujen olosuhdeverkko saavutettavuuden näkökulmasta* (Juha Hulkkonen & Kaarle Kurki)
2. *Meta-analyysi kulttuurin ja vapaa-ajan palvelujen saavutettavuudesta* (Arttu Antila)

Ensin mainitussa tarkastelussa kokeiltiin saavutettavuuden tarkastelua karttapohjaisesti minimitietopohjan avulla. Vastaavasti meta-analyysi kokosi ja veti yhteen ajankohtaisista kulttuurin ja vapaa-ajan palveluja koskevista tutkimuksista ja selvityksistä nousevia havaintoja.

Toteutetut saavutettavuustarkastelut olivat tärkeitä kokeiluja, joiden avulla luotiin ymmärrystä saavutettavuustarkastelujen toteuttamisesta, tietopohjan kehittämisestä ja tarkastelujen hyödyntämisestä palveluverkkosuunnittelun työkaluina. Tarkasteluista saadut opit viitoittavat tulevien saavutettavuustarkastelujen sekä mahdollisen kulttuurin ja vapaa-ajan palvelujen saavutettavuustyökalun suunnittelua.

Yhteiskehittämistilaisuudet

Projektin aikana järjestettiin kaksi yhteiskehittämistilaisuutta, joihin kutsuttiin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan sidosryhmiä kaupungin sisältä ja ulkopuolelta. Molempiin tilaisuuksiin osallistui noin 100 henkilöä.

Tilaisuuksien tarkoituksena oli (1) jakaa tietoa periaatteiden valmistelun etenemisestä, (2) kuulla kumppaneiden näkemyksiä ja tarpeita toimialan kumppanitoiminnan kehittämisestä sekä (3) tuoda erilaisia ihmisiä ja organisaatioita yhteen perinteisten verkostojen ja sektori- ja palvelukokonaisuusrajojen yli.

Tilaisuuksista ja niissä käydyistä keskusteluista koostettiin yhteenvedot, joita hyödynnettiin periaatteiden valmistelussa ja ohjattiin eteenpäin kaupungin

sisällä. Tilaisuuksissa kerätty aineisto viitoittaa toimialan kumppanitoiminnan suunnittelua ja kehittämistyötä myös jatkossa.

Lisäksi helmikuussa 2019 valmistelutyön lähtökohtia esiteltiin ja asiasta järjestettiin työpaja Liikkuvat-verkoston Opitaan yhdessä -tilaisuudessa.

Kaupunginkanslia

Helsingin kaupunginkanslia oli edustettuna projektin ohjaus- ja sparrausryhmässä.

Projektin aikana tehtiin yhteistyötä kaupunginkanslian yrityspalvelut- ja kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikköjen kanssa. Elinkeino-osaston yrityspalveluiden yritysluotsit ja erityisasiantuntija osallistuivat yhteiskehittämistilaisuuksien fasilitointiin. Kaupunkitilastot ja -tutkimus -yksikön kanssa kartoitettiin palveluverkkosuunnittelun tietopohjaa ja keskusteltiin saavutettavuustarkastelujen toteuttamisesta. Samalla välitettiin tietoa palveluverkkosuunnittelun periaatevalmistelun lähtökohdista ja etenemisestä. Yhteistyötä jatketaan vuonna 2020.

Kaupunkiympäristön toimiala

Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimiala oli edustettuna projektin ohjaus- ja sparrausryhmässä.

Projektin aikana kuultiin kaupunkiympäristön toimialan asiantuntijoita muun muassa saavutettavuuden tarkastelusta, viheralueiden saavutettavuus - työkalun valmistelusta, aluesuunnittelusta, kiinteistöstrategian valmistelusta sekä digitaalisen palveluverkkotarkastelun luomiseen tähtäävän hankkeen valmistelusta. Samalla välitettiin tietoa palveluverkkosuunnittelun periaatevalmistelun lähtökohdista ja etenemisestä. Yhteistyötä jatketaan vuonna 2020.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala

Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala oli edustettuna projektin ohjaus- ja sparrausryhmässä.

Projektin aikana tarkasteltiin erityisesti koulujen ja päiväkotien tilojen sekä niiden piha-alueiden käyttöä ja suunnittelua kulttuurin ja vapaa-ajan toimintaan.

Esiselvitys

Projektissa teetettiin esiselvitys kulttuurin ja vapaa-ajan olosuhteiden suunnittelun tietotarpeista ja sidosryhmistä. Selvitys valmistui huhtikuussa 2019 ja sen toteutti CHAOS Architects.

Esiselvitys vaikutti vahvasti siihen, miten olosuhdesuunnittelun ja sittemmin palveluverkkosuunnittelun periaatteita lähdettiin rakentamaan.

Liite 3. Toimenpide-suositukset vuodelle 2020

Tämä linjaus on jatkuvan kehittymisen malli, joka määrittää suunnan kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkkosuunnittelulle.

Palveluverkkosuunnittelun uudistamisen tarkoituksena on (1) parantaa suunnittelun laatua, (2) ohjata rajallisia resursseja parhaaseen mahdolliseen käyttöön sekä tunnistaa uusia resursseja ja (3) kasvattaa luottamusta kaupunkiin julkisen vallan käyttäjänä.

Periaatelinjauksen perusteella määritellään vuosittaiset toimenpiteet. Seuraavassa esitetään *kulttuurin ja vapaa-ajan palveluverkon toimenpidesuosituks*et vuodelle 2020.

1) Kumppanitoiminta

- Toimialan rakentaminen on vaiheessa, jossa voidaan suunnata enemmän huomiota organisaatiosta ulospäin. Lisätään valmistelun avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta ja vahvistetaan viestintää kumppaneille ajankohtaisista asioista.
- Kutsutaan kumppaneita säännöllisesti mukaan palveluverkon suunnitteluun. Rekrytoidaan toimialalle yhteyskoordinaattori organisoimaan palveluverkkotyötä.
- Selvitetään kansainvälisesti muiden kaupunkien toimivia kumppanuusmalleja yhteistyöhön ja avustamiseen.
- Vahvistetaan yhteistyötä palveluverkon suunnittelussa pääkaupunkiseudun korkeakoulujen kanssa.
- Etsitään kumppaneiden kanssa keinoja kasvattaa osaamista tavoista, joilla ratkaistaan vapaaehtois- ja järjestötoiminnan avulla yhteiskunnallisia ongelmia. Toteutukseen haetaan akateemisia ja yrityskumppaneita.

Vastuu: toimialajohtaja Tommi Laitio

2) Kaupungin rooli palvelutuotannossa

- Toimialan tehtävänä on johtaa kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja kirjastopolitiikkaa ja toteuttaa näihin liittyviä palveluja. Vuoden 2020 aikana määritellään:
 - Mitä kaupunki tekee itse?
 - Millaista toimintaa avustetaan?
 - Mitä toteutetaan yhteistyöllä yritysten, yhteisöjen ja kansalaisten kanssa?
 - Mitä toteuttavat muut?
- Linjauksia tehdään kumppaneiden kanssa ja niissä otetaan huomioon kaupungin muutos, kumppaneiden toiveet ja digitalisaatio. Määrittelystä päättää kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta.

Vastuu: toimialajohtaja Tommi Laitio

3) Toimialojen työnjako

- Toimialojen työnjakoa tarkennetaan esimerkiksi seuraavissa asioissa:
 - **Kasko-Kuva:** koko kaupunki oppimisympäristönä, koulutilojen hyödyntäminen ja suunnittelu kansalais- ja kulttuuritoimintaan, harrastustoiminnan tukeminen
 - **Kymp-Kuva:** liikunta- ja tilahankkeiden toteuttaminen, liikkumisen edistäminen, ulkoilu (sis. lähiliikunta, skeitti), vajaakäyttöisten tai tyhjen tilojen avaaminen kulttuurikäyttöön, asuinalueiden viihtyvyys, lausuntojen yhteensovittaminen
 - **Sote-Kuva:** asukastoiminnan ja kansalaistoiminnan tilat, palvelukeskukset vapaa-ajan paikkoina, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, vanhustyö
- Työnjako täsmennetään yhteistyössä toimialojen ja kanslian strategiaosaston kanssa vuoden 2020 aikana (Sote-Kuva vuoden 2021 aikana).
- Asiasta raportoidaan kaupungin johtoryhmälle.

Vastuu: toimialajohtaja Tommi Laitio

4) Saavutettavuustarkastelut

- Osallistutaan kaupungin yhteiseen, kaupunkiympäristön toimialan vetämään työhön digitaalisesta palveluverkkosuunnittelusta.

- Toteutetaan säännöllisesti karttatarkasteluja palveluverkon kattavuudesta. Saavutettavuudessa tarkastellaan nykyistä ja tulevaa väestömäärää, väestörakennetta sekä matka-aikaa palveluun. Tarkasteluilla tuetaan koko vapaa-ajan ekosysteemin kehittämistä. Palveluverkon arvioinnissa otetaan huomioon sekä kaupungin itse tuottamat että muiden tuottamat palvelut.
- Vahvistetaan toimialan asiantuntemusta sosiaalisesta saavutettavuudesta järjestökumppanuuksien ja akateemisten kumppanuuksien avulla.
- Vuonna 2020 toteutetaan kaupunginkanslian KTT:n kanssa:
 - Helsingin yleisten kirjastojen verkon kattavuus (kaupunki ainoa tuottaja, paljon poliittisia toiveita, ei riittävää tilannekuvaa)
 - Lähiliikkuminen (liikkumisohjelma, monituottajamalli, toteutetaan yhteistyössä kaupunkiympäristön toimialan kanssa)
 - Nuorten turvalliset kokoontumistilat (nuorisopalvelujen lisäksi muitakin toimijoita, koulutilojen avaaminen, toteutetaan Kaskon kanssa)
 - (Kulttuurin osalta on tehty viime vuosina selvityksiä kulttuuritaloista ja taiteen perusopetuksesta.)

Vastuu: kehittämisspalvelupäällikkö Marja-Liisa Komulainen

5) Vapaa-ajan palvelut alueen hyvinvointitekijänä

- Vapaa-ajan palvelut vaikuttavat suuresti alueen houkuttelevuuteen, hyvinvointiin ja viihtyvyyteen. Kulttuurin ja vapaa-ajan palvelujen suunnittelua ohjaa jatkossa tavoite, että seuraavien palvelujen tulisi löytyä helsinkiläisille läheltä:
 - Turvallinen kokoontumis- ja harrastustila nuorille, esimerkiksi nuorisotila
 - Kirjasto
 - Mahdollisuus omatoimiseen liikkumiseen ja liikuntaan
 - Julkinen taide
 - Varattava liikuntatila, esimerkiksi koulun liikuntasali
 - Kaupunginosa- ja kulttuuritapahtumat mahdollistavia paikkoja
- Oman palvelutuotannon rinnalle kehitetään uusia tapoja tuottaa lähipalveluja järjestöjen, yritysten, säätiöiden ja kuntalaisten kanssa. Palvelutiloja suunnitellaan yhdessä muiden toimialojen ja kumppaneiden kanssa.
- Tavoitetta edistetään käyttötalouden ja investointiraamien puitteissa. Tavoite koskee sekä uusien alueiden rakentamista, aluekehitystä että täydennysrakentamista. Lähipalvelujen

suunnittelussa kiinnitetään erityistä huomiota ikääntyneisiin, pienten lasten perheisiin, toimintarajoitteisiin, lapsiin ja nuoriin.

- Toimiala tekee enemmän siellä ja niiden kanssa, jotka tarvitsevat enemmän. Toimiala torjuu eriarvoisuutta toteuttamalla myönteisen erityiskohtelun kokeiluja erityisesti Mukana-ohjelman alueilla (Mellunmäki, Kontula, Malmi, Kannelmäki, Malminkartano, Meri-Rastila).

Vastuu: palvelukokonaisuuksien johtajat

6) Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan tilasuunnittelu

- Tilahankkeita katsotaan yhä enemmän kaupunkistrategiaa edistävinä muutoshankkeina.
- Otetaan käyttöön tilahankkeiden vuorovaikutusmalli, jossa tehdään ero pienempien ja suurempien hankkeiden välillä.
- Selvennetään tilapalvelun, vuorovaikutusasiantuntijoiden ja palveluiden johdon työnjako ja vastuut tilahankkeissa, erityisesti tarveselvityksen ja hankesuunnitelman osalta.
- Laajennetaan mm. Maunula-talon suunnittelussa käytettyä toimintamallia, jossa asukkaat ja käyttäjät osallistuvat kooltaan tai alueellisesti merkittävien hankkeiden projekti-, sparraus- tai ohjausryhmiin.
- Rakennetaan kaupungille yhteinen, digitaalinen ratkaisu avata tiloja nykyistä helpommin kansalais- ja kulttuuritoimijoiden käyttöön.

Vastuu: tilapalvelupäällikkö Matti Kuusela, kehittämisspalvelupäällikkö Marja-Liisa Komulainen

7) Rakennushankkeiden arviointimalli

- Kulttuurin ja liikunnan olosuhteita tuottavat kaupungin lisäksi yleishyödylliset ja yksityiset toimijat.
- Hankkeita käsitellään usein yksittäisinä hankkeina. Myös hakijat kokevat, että eivät tiedä kaupungin arviointikriteerejä hankkeille.
- Arviointimallilla parannetaan vuorovaikutusta hankkeiden kanssa, vahvistetaan kytkentää kaupungin strategiaan ja parannetaan päätöksentekijöille tarjottavaa tietoa.
- Liikunnan arviointimalli otetaan käyttöön yksityisten hankkeiden osalta 2020. Samalla liikunnan hankehallintaan ja kumppaneiden kanssa käytävään vuorovaikutukseen rekrytoidaan erityissuunnittelija.
- Kulttuurin kriteeristö rakennetaan 2020 ja otetaan käyttöön 2021. Samalla arvioidaan osaamistarpeet ja tarvittavat muutokset työnkuviissa.

Vuonna 2021 luodaan arviointimalli kirjasto- ja nuorisopalvelujen arviointimalli.

- Kriteeristö tarkistetaan jokaisen strategiakauden alussa.

Vastuu: liikuntajohtaja Tarja Loikkanen, kulttuurijohtaja Mari Männistö

8) Kaupunki mahdollistajana kulttuurin ja nuorisotyön kumppaneiden tilahankkeille

- Kulttuurin esitys- ja työtilojen turvaaminen on suuri kysymys kaikissa suurkaupungeissa. Usein alueiden vetovoima lähtee kasvuun juuri taiteilijoiden ansiosta, joilla lopulta ei ole varaa maksaa alueen suosion tuloksena nousevia vuokria. Myös Helsingissä tämä ilmenee keikkapaikkojen vähenemisenä ja taiteilijoiden työ- ja esiintymistilojen puutteena.
- Kulttuuri ja nuorisotyö voisivat hyödyntää tällä hetkellä tyhjillään tai vajaakäytöllä olevia tiloja toimintaansa. Nuorisotyö ja kulttuuritoiminta kasvattavat asuinalueiden ja kauppakeskusten houkuttelevuutta. Kulttuuritoimijoiden omat tilahankkeet kasvattaisivat toimijoiden tasetta ja siten itsenäisyyttä, rahoituksen monipuolisuutta ja kykyä toiminnan kehittämiseen ja investointeihin.
- Lisätään ymmärrystä kulttuurin ja kansalaistoiminnan vaikutuksista alueiden houkuttelevuuteen. Tutustutaan kansainvälisesti toimivimpiin malleihin World Cities Culture Forum -kaupunkiverkoston kautta ja lisätään kansainvälistä yhteistyötä osana taide- ja kulttuurivision toteuttamista.

Selvitetään mahdollisuus laajentaa urheilu- ja ulkoilulaitosrahastoa muille vapaa-aikatoimijoille kuitenkin heikentämättä kykyä tukea liikunnan hankkeita. Selvitetään kaupungin omien tyhjinä tai vajaakäytöllä olevien tilojen hyödyntämistä kulttuuri- ja kansalaiskäyttöön osana kiinteistöstrategiaa. Valmistellaan asiaa yhdessä kaupunkiympäristön toimialan ja kaupunginkanslian kanssa.

Vastuu: kulttuurijohtaja Mari Männistö